

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Petr Pöschl

**Studium teorie koalic a metodika utváření modelů koaličního vládnutí na
celostátní a krajské úrovni – komparativní analýza na příkladu České
republiky**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. dubna 2011

.....

Na tomto místě bych chtěl poděkovat doc. PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D. za odborné vedení předkládané práce.

Obsah

OBSAH.....	4
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	5
ÚVOD.....	7
1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ KOALIC – TEORIE HER, TEORIE KOALIC	13
1.1 PARAMETRY KOALIC	15
1.2 TYPOLOGIZACE VLÁD A VLÁDNÍCH KOALIC	17
1.2.1 MENŠINOVÉ VLÁDY A KOALICE	18
1.2.2 MINIMÁLNÍ VÍTĚZNÉ KOALICE Z MATEMATICKÉHO HLEDISKA.....	19
1.2.3 MINIMÁLNÍ VÍTĚZNÉ KOALICE Z IDEOLOGICKÉHO HLEDISKA.....	21
1.2.4 NADMĚRNÉ, VELKÉ A ŠIROKÉ KOALICE	22
2 SESTAVOVÁNÍ KOALIC NA PARLAMENTNÍ (CELOSTÁTNÍ) ÚROVNI	25
2.1 FENOMÉN KONFLIKTNÍCH LINÍÍ A JEHO PŮSOBENÍ NA STRANICKÝ SYSTÉM.....	25
2.2 VOLBY DO ČESKÉ NÁRODNÍ RADY 1992	29
2.3 VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR 1996	30
2.4 VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR 1998	32
2.5 VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR 2002	34
2.6 VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR 2006	36
2.7 VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR 2010	38
2.8 ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ PARLAMENTNÍCH VOLEB	39
3 SESTAVOVÁNÍ KOALIC NA KRAJSKÉ ÚROVNI	41
3.1 SPECIFIKA KRAJSKÉ ÚROVNĚ VLÁDNUTÍ.....	41
3.2 TEORIE VOLEB DRUHÉHO ŘÁDU (SOE) A VOLEBNÍ CYKLY	42
3.3 VOLBY DO ZASTUPITELSTEV KRAJŮ 2000.....	43
3.4 VOLBY DO ZASTUPITELSTEV KRAJŮ 2004.....	46
3.5 VOLBY DO ZASTUPITELSTEV KRAJŮ 2008.....	49
3.6 HLAVNÍ MĚSTO PRAHA	53
3.7 ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ KRAJSKÝCH VOLEB	54
ZÁVĚR.....	56
PRAMENY A LITERATURA.....	59
PRAMENY	59
TIŠTĚNÉ.....	59
ELEKTRONICKÉ	59
POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE	59
LITERATURA.....	60
SEZNAM PŘÍLOH (V TEXTU).....	64
ABSTRAKT	65
ABSTRACT.....	66
ANOTACE	67

Seznam použitých zkratek

"Altern"	"ALTERNATIVA PRO KRAJ"
"NSK"	"Nezávislí starostové pro kraj"
4K	Čtyřkoalice (KDU-ČSL, ODA, US, DEU)
ČNR	Česká národní rada
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
DEU	Demokratická unie
Doktoři	Doktoři (za uzdravení společnosti)
ED	Evropští demokraté
ED+NSK	Evropští demokraté a Nezávislí starostové pro kraj
EDVPMSOS	Volba pro kraj (ED, VPM, SOS)
HSD-SMS	Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KOAL_HK1	Koalice pro Královéhradecký kraj (KDU-ČSL, Nezaníci)
KOAL_KV	Koalice pro Karlovarský kraj (KDU-ČSL, SZ)
KOAL_KV1	Koalice pro Karlovarský kraj (KDU-ČSL, Hnutí nezávislých za harmonický rozvoj obcí a měst)
KOAL_PAR	Koalice pro Pardubický kraj (KDU-ČSL, US-DEU)
KOAL_STČ	Koalice pro Středočeský kraj
KOAL_STČ	Koalice pro Středočeský kraj (KDU-ČSL, US-DEU)
Koalice	Koalice KDU-ČSL, US-DEU
KOALPAR1	Koalice pro Pardubický kraj (KDU-ČSL, SNK-ED, Nezaníci)
KOALPLZ1	Koalice pro Plzeňský kraj (KDU-ČSL, SNK-ED)
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
LB	Levý blok (KSČM, SDL)
LRS	Liberální reformní strana
LSU	Liberálně sociální unie
MCWC	Minimální vítězná ideologicky propojená koalice
MNP	Minimální vítězná koalice z hlediska počtu členů
MRC	Minimální vítězná koalice s nejmenší programovou vzdáleností
MSC	Minimální vítězná koalice z hlediska počtu křesel
MWC	Minimální vítězná koalice
NEZ	Nezávislí
NPM	Nezaníci pro Moravu
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum

PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
S.cz	Severočeši.cz
SDL	Strana demokratické levice
SDRUŽ.PK	Sdružení pro Pardubický kraj
Sdružení ED, NK	Evropští demokraté a Nezávislí kandidáti
SLK	Starostové pro Liberecký kraj
SMC	Nadměrná koalice z hlediska počtu členů
SNK	Sdružení nezávislých kandidátů
SNK-ED	Sdružení nezávislých kandidátů a Evropští demokraté
SOE	Volby druhého řádu (<i>Second Order Election</i>)
SOS	Strana pro otevřenou společnost
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku-Republikánská strana Československa
STAR+NEZ	Starostové a nezávislí pro Zlínský kraj ("NSK", ZHN)
SZ	Strana zelených
TOP 09	TOP 09 (Tradice, Odpovědnost, Prosperita)
US	Unie svobody
US-DEU	Unie svobody-Demokratická unie
VPM	Volba pro město
VV	Věci veřejné
ZEL_MOR	ZELENÁ pro MORAVU (SZ, LRS)
ZHN	Zlínské hnutí nezávislých

Úvod

Počínaje rokem 1990, tedy ani ne dva měsíce po znovunabytí svobody vydobyté na čtyřicet let vládnoucí rigidní komunistické moci, se v tehdejší Československu konaly první svobodné parlamentní volby. V návaznosti na tradici prvorepublikového československého státu byl při této příležitosti použit poměrný volební systém, jenž měl zemi navrátit k funkčnímu parlamentarismu a multipartismu. S multipartismem se pak neodlučitelně pojí koaliční způsob vládnutí, tedy způsob založený na kompromisu a shodě, směr uplatňovaný v mnoha odvětvích, nejen v politickém životě. Spolu s tím, jak na konci 90. let došlo k částečné decentralizaci pravomocí centra a pro obsazování vyšších samosprávných celků, jež měly disponovat nově delegovanými pravomocemi, byl taktéž uzákoněn proporční volební systém, vyvstává otázka, zdali se na obou úrovních uplatňuje i stejná logika rozhodování ve věci koaličního vládnutí.

Přestože je problematika studia teorie koalic a utváření modelů koaličního vládnutí rozsáhlým badatelským okruhem, který je systematicky zkoumán již po více než šest desetiletí, toto studium nedoznalo v České republice až do nedávné doby velkého ohlasu. Až v několika posledních letech se můžeme setkat s tím, že se tato mezera českého politologického výzkumu pozvolna zaplňuje.¹ Zdá se tedy, že v tomto směru bylo už i ve zdejší badatelském prostředí mnoho prozkoumáno, nicméně se domnívám, že zde stále existuje prostor pro další výzkum. Zejména pak v oblasti vyšších samosprávných celků, tedy krajů, s nimiž se pojí nová úroveň analýzy. Skutečností je, že teorie koalic, s níž budu v tomto textu dále pracovat, byla ve své původní podobě navržena pro posuzování utváření koalic na parlamentní úrovni, přičemž s vytvářením koalic na nižších (např. samosprávných) úrovních původně neoperovala. V současné době se však vybraní autoři pokoušejí aplikovat dané modely a teorie i na ostatní úrovně vládnutí, resp. již dříve navržené modely otestovat na nižších úrovních správy.

V tomto ohledu však vyvstává otázka, kterou formulovala Lenka Strnadová, tedy, zdali je možné na základě modelů vycházejících z teorií koalic a racionálního jednání rozlišovat mezi způsobem utváření koalic na parlamentní a samosprávné úrovni.² Pokud nějaké rozdíly existují, pak je potřeba zkoumat jejich zdroje. Hlavním

¹ Mezi přední odborníky politologického výzkumu stavějícího na koaličním vládnutí můžeme řadit brněnského politologa Stanislava Balíka či na pražské Karlově univerzitě působícího Petra Jüptnera.

² STRNADOVÁ, Lenka: *Proces formování povolebních koalic v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR a na úrovni samosprávy: komparativní analýza*. In: CABADA, Ladislav (ed.): *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, s. 28.

cílem tohoto textu proto bude porovnat charakter povolebních koalic, jež se utvářejí na základě výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (PS PČR) a voleb do zastupitelstev krajů. Dle tvrzení Jakuba Šeda jsou to ze všech voleb právě volby parlamentní a posléze také krajské, které jsou vhodným nástrojem schopným najít odpověď na otázku existence stabilního zastoupení na více úrovních.³ Na studium koalic však může být nahlíženo z mnoha perspektiv (od výsledné podoby koalic, přes průběh jejich sestavování až udržování jejich životaschopnosti). V tomto ohledu se budu v textu zabývat koalicemi již sestavenými, tedy jejich podobou, popř. děním, jímž jejich sestavování předcházelo.

Metodologicky v práci využívám především komparativní metody aplikované na větší počet případů, jež výše zmíněné úrovně vládnutí vykazují (především pak úroveň krajská). Tato metoda opírající se o synchronní a především pak diachronní srovnání případů se jeví jako nejvhodnější, protože umožňuje provádět komparativní výzkum mezi jednotlivými případy, proběhnutými volbami a také mezi analyzovanými úrovněmi, což tematicky odpovídá hlavnímu cíli práce. V tomto kontextu jsou proto hlavním předmětem analýzy politické strany jakožto unitární aktéři, kteří prostřednictvím voleb získali své zastoupení v zastupitelském orgánu dané úrovně, resp. počet mandátů získaný těmito stranami a z toho vyplývající kombinatorika.

Pro potřeby dalšího výzkumu text rovněž využívá klasifikace a typologizace nezbytné pro širší pochopení a usnadnění studia zmiňovaných fenoménů. Hlavní opěrnou osou předkládané práce je předpoklad, že způsob, jakým jsou utvářeny vládní koalice na celostátní-parlamentní úrovni, se nutně nemusí odrážet v sestavování koalic na úrovni regionální. V rámci širší analýzy je proto potřeba vzít v potaz faktory mající vliv na rozhodování politických stran a určující tak výslednou podobu koaličních konstelací. Jako takové faktory jsem určil **a)** ideologickou vzdálenost stran (případně stranický program), **b)** předchozí zkušenost stran s koaličním vládnutím, tedy zkušenost spolupráce s jinými stranami (pokud taková existuje), **c)** počet a velikost stran v zastupitelském orgánu, **d)** charakter analyzované úrovně vládnutí.

S aplikací zmíněných faktorů na zkoumané úrovně vládnutí budu v textu kriticky ověřovat následující hypotézy:

³ ŠEDO, Jakub: *Stabilita zastoupení v České republice*. In: DANČÁK, Břetislav – HLOUŠEK, Vít (eds.): *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2006, s. 146

- 1) *V případě exekutivních koalic utvářených na parlamentní úrovni je aplikováno hledisko ideologické blízkosti a propojenosti stran reflektující programové body stran a posilující tak obsahový rozměr vládní politiky.*
- 2) *V českém prostředí se periodizace voleb na krajské a celostátní úrovni odráží ve volebních cyklech a výsledcích přisuzujících volební vítězství straně, jež je na druhé z úrovní opozičním subjektem.*
- 3) *Krajská úroveň vládnutí je definována jako jakýsi mezistupeň celostátní a komunální úrovně; povaha této úrovně oslabuje principy ideologických protipólů mezi stranami, což má za následek uzavírání nadměrných či ideově nekonzistentních koalic.*

V případě koaličních vlád na celostátní úrovni se pro účely komparace jeví jako relevantní srovnat charakteristiky exekutivních koalic vzniklých v letech 1998, 2002, 2006 a 2010. Tyto koaliční vlády totiž orientačně spadají do harmonogramu konání krajských voleb, jež se poprvé konaly v roce 2000 (a posléze v letech 2004 a 2008) a mohou tak poskytnout reálnou výpovědní hodnotu o zkoumaných vzorcích koaličního chování přenesených z centra do regionů. Specifickou roli, a to především pro celostátní úroveň, zde představuje vláda vzešlá po volbách z roku 1998. Pro jistou strukturální odlišnost této vlády se jí budu ve své analýze zajímat jen částečně, byť ji ve výčtu koalic nemohu opomenout. Z hlediska svého obsahu práce zdaleka méně reflektuje dřívější vládní koalice před rokem 1998. Nemá smysl navracet se až do roku 1990 k tehdejší vládě Občanského fóra. Tato vláda totiž byla zcela odlišného charakteru než vlády pozdější. Vlády z let 1992 a 1996 do práce sice zahrnu, byť jim budu věnovat jen malý prostor, protože jejich výpovědní hodnota ve vztahu k formování krajských koalic je minimální až nulová. Tyto vlády však na druhou stranu chápu jako subjekty, na jejichž odkazu vznikaly pozdější koaliční vlády na parlamentní úrovni.

Předkládaný text jsem z pracovních důvodů rozdělil do čtyř obsahově striktně vymezených, nicméně na sebe tematicky navazujících kapitol. Většina textů, tohoto nevyjímaje, se nejprve zabývá klasifikací koalic z hlediska koaličních teorií a až poté přechází do analýzy; tento postup se zdá být logickým. Proto za účelem komplexního zanalyzování problematiky sestavování koalic považuji za naprosto nezbytné zmínit se o teoretických aspektech koaličního vládnutí. Z tohoto důvodu je první kapitola strukturována tak, aby čtenáři poskytla teoretické zázemí nutné pro nastudování dalších částí práce. V této kapitole využiji hlavně kontextuální deskripce věnující se

teoretickým konceptům studia koalic, především pak jednotlivým modelům odvozených od koaličních vlád sestavených v západoevropských zemích.

V rámci druhé kapitoly, obsahově již pokrývající analytickou část, se věnuji studiu utváření vládních koalic na celostátní (parlamentní) úrovni. Úvodní část kapitoly nicméně věnuji fenoménům, které se značnou měrou podílely na utváření a stratifikování stranického systému poslanecké sněmovny. Aplikací teoretických konceptů na koaliční vlády vzešlé z voleb do PS PČR se posléze budu snažit analyzovat charakter jednotlivých koaličních uskupení. Stěžejní část této kapitoly tvoří aplikace teoretických kritérií na výsledná koaliční jednání z let 1998, 2002, 2006 a 2010. Přičemž zvláštní místo zde zaujímá koalice vzniknuvší po volbách v roce 1998, jíž ovšem nebudu věnovat tolik pozornosti. Zdaleka méně budu reflektovat i vládní koalice sestavené před rokem 1998, neboť ty jsou ve vztahu ke krajským volbám poměrně irelevantní.

Konečně poslední třetí kapitola sleduje obdobný záměr jako kapitola předchozí, avšak s výjimkou toho, že se jedná o analýzu krajské (regionální) úrovně. V tomto ohledu se zde budu mimo jednotlivých krajů zabývat i teorií voleb druhého řádu a rovněž teorií volebního cyklů, jež jsou pro krajské volby symptomatickým fenoménem. Neméně důležitou součástí této kapitoly je rozbor krajských voleb a jejich výsledků nejprve ze všeobecného hlediska a posléze na konkrétních datech a případech. Celý výzkum posléze doplňuje podkapitola věnující se Hlavnímu městu Praze, tedy čtrnáctému z volebních a správních krajů, který ale většina autorů zkoumající krajskou úroveň politiky vyděluje pro její přílišnou strukturální odlišnost. Zpravidla stále opakujícím se argumentem pro její vyčlenění je skutečnost, že volby do pražského zastupitelstva probíhají s jinou periodicitou než volby krajské a svým charakterem jsou volbami komunálními, což se odráží i na struktuře zastupitelstva. I přes tuto skutečnost jsem se však rozhodl hlavní město do svého výčtu zahrnout s cílem podrobit jej dílčí analýze.

K základním textům použitých v této práci zabývajících se studiem teorií koalic a jejich typologií bezesporu patří práce Blanky Říchové. Ta ve svém *Přehledu moderních politologických teorií* ve třech kapitolách pojednávajících o teorii her, teorii racionální volby a konečně teorii koalic podává ucelený výklad odkazující na utváření vlád v parlamentních systémech. Nedílnou součástí tohoto přehledu je také rozbor koalic a koaličního vládnutí. Ačkoliv mnozí mohou namítat, že práce B. Říchové je spíše syntetického rázu na bázi učebního textu, práce samotná je přínosná, neboť

vychází z děl autorů-průkopníků studia koalic a podává ucelený přehled teoretických konceptů vázajících se na praxi sestavování koalic. Hodnotu práce dokládá především fakt, že se při příležitosti studia koaličního chování v českém prostředí jedná o jednu z nejčastěji citových autorek.⁴

Obdobně se lze vyjádřit ke statí Miroslava Nováka *Typy vlád a jejich utváření* vydané ve sborníku *Volební a stranické systémy*, jenž M. Novák spolueditoval. Novákova práce je přínosná především v tom, že se soustředí na utváření koalic z hlediska nastavení volebního systému, tedy jednoho z prvků, jež „rozdává karty“. Toto kritérium přitom bývá často opomíjeno, neboť množství autorů studujících koaliční chování pracuje až s výsledky voleb a na ně navázaný zisk mandátů pro strany. Přestože je takovýto přístup ospravedlnitelný, na danou problematiku je v jeho důsledku nahlíženo pouze jedním úhlem, což představuje jistá omezení.

Za relevantní materiál považuji i sborník *Koalice a koaliční vztahy* editovaný plzeňským politologem Ladislavem Cabadou. Sborník, jenž je tematicky rozdělen na dvě části – část zabývající se českou koaliční praxí a část zahraniční, vykresluje koaliční vládnutí na všech úrovních od parlamentní, přes krajskou až po komunální, přičemž se snaží analyzovat veškeré aspekty spojené s touto problematikou. Pro potřeby mé práce jsem však čerpal výhradně z první (české) části sborníku. Za inspirativní zde považuji především stať Lenky Strnadové, v níž autorka provádí komparativní analýzu procesu formování povolebních koalic na parlamentní a krajské úrovni, což do značné míry odpovídá i obsahové stránce mé vlastní práce.

Zdaleka nejvíce se text odkazuje na brněnského politologa Stanislava Balíka, který se soustavně a snad nejdéle ze všech českých autorů zabývá teoretickými i praktickými aspekty sestavování exekutivních koalic. To platí především o nižších správních úrovních. Přestože lze u S. Balíka vysledovat jisté tendence příklánějící se ke zkoumání komunální úrovně politiky, která není předmětem tohoto příspěvku, autor sám se zabývá i úrovní krajskou, byť ne v takovém rozsahu jako je tomu u úrovně předchozí. U tohoto autora nicméně považuji za zásadní skutečnost, že se v roce 2006 sám pokusil o zmapování teoreticko-typologického rámce koalic, který o dva roky později upřesnil a doplnil o další kritéria. V tomto ohledu se tak jedná o práci inovativní přinášející nový náhled na danou problematiku a to i přesto, že S. Balík využil do té doby známé teoretické koncepce.

⁴ Blanku Říčovou ve svých textech citují mnozí čeští autoři např. Ladislav Cabada (2006), Lenka Strnadová (2006), Stanislav Balík (2006), Kamil Švec (2006) a další.

Ačkoliv má práce vychází výlučně z českého prostředí, nevyhnul jsem se v ní ani použití zahraničních zdrojů. Za všechny jmenuji monografii autorů Michaela Lavera a Normana Schofielda *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe* či stať Michaela Leisersona *Factions and Coalitions in One-party Japan*. Přínos těchto (a dalších) zdrojů spatřuji především v teoretickém ukotvení, neboť většina mnou takto citovaných zdrojů patří ve svém oboru mezi průkopnické. Údaje z těchto zdrojů jsem proto využil především v první kapitole pojednávající o typologii koalic. I přesto však míra, s jakou jsou tyto zdroje v textu citovány, není nikterak výrazná, což je dáno především povahou mnou zvoleného tématu.

Co se uvádění zkratk týče, v případě názvů politických stran a jiných termínů (za všechny zmiňuji cizojazyčnou terminologii odkazující na jednotlivé typy koalic) uvádím zkratky oficiální, běžně užívané. U regionálních politických sdružení či koalic pak uvádím ty zkratky, jež na svém volebním serveru používá Český statistický úřad (dále jen ČSÚ).⁵ Vyznačuji-li v textu vybrané pojmy kurzívou, činím tak proto, že se jedná o termíny anglické, popř. názvy děl; osobně se totiž domnívám, že je za účelem zpřehlednění textu žádoucí takovéto termíny zvláště vydělit a odlišit od česky užívaných názvů.

⁵ Jelikož se mi v textu jedná o maximální korektnost a zachování původních názvů, používám u takovýchto uskupení zkratku z databáze ČSÚ pouze tehdy, nemá-li daná strana či hnutí zkratku oficiální či obecně používanou.

1 Teoretické vymezení koalic – teorie her, teorie koalic

Při studiu koalic a koaličního chování je nutné se ze všeho nejdříve zmínit o teorii her, z níž problematika koaličního vládnutí vychází. Za základní dílo zabývající se herními modely je považována publikace J. von Neumanna a O. Morgensterna *Theory of Games and Economic Behaviour* vydaná v roce 1947. Tato dvojice autorů přišla s názorem, že teorie her vychází ve svém základu z interpretace racionálního chování aktérů v rámci předem vymezené arény, přičemž platí, že subjekty účastníci se dané "hry" se snaží dosáhnout co nejvyšších zisků za vynaložení co nejnižších nákladů.⁶ Ačkoliv se jedná o obecně přijímané východisko – teorie her je multidisciplinárním přístupem – proklamovaná racionalita navázaná na maximalizaci zisků a minimalizaci nákladů se v otázce koaličního vládnutí nemusí nutně jevit jako všezahrnující přístup (viz kapitoly 2 a 3), resp. se zde může vyskytovat racionalita skrytá, jež se navenek nepůsobí jako "nejracionálnější" z předkládaných možností.

Teorie her se v aplikaci na reálnou podobu politiky v zásadě dělí na dva hlavní modely a to sice hry s nulovým součtem (tzv. *zero-sum game*) a hry s nenulovým součtem, tedy takové hry, v nichž se na bázi vícestranné spolupráce uplatňuje pravidlo absolutních zisků. V případě her s nulovým součtem se jedná o hru hranou dvěma hráči, kdy zisk jednoho automaticky vede ke ztrátě druhého.⁷ Jako příklad her s nulovým součtem Blanka Říchová uvádí ty parlamentní systémy, v nichž se u příležitosti voleb využívá většinových jednokolových systémů (např. westminsterský model ve Velké Británii). Tento koncept však není v rámci českého volebního prostředí aplikovatelný, neboť v důsledku užití poměrného volebního systému není v zásadě možné, aby takovýto systém vygeneroval pouze dva hráče, jež by se měli účastnit budoucí hry.

Co se her s nenulovým součtem týče, ty můžeme typologicky rozdělit do dvou skupin. V prvním případě se jedná rovněž o hru dvou hráčů, nicméně za využití předpokladu, že oba zúčastnění hráči společně získávají nebo trátí, nikdy ovšem vše.⁸ Ani tento koncept (podobně jako předchozí) však není aplikovatelný na českou politickou realitu. Avšak druhý model vycházející z koncepce her s nenulovým součtem, tedy varianta, kdy do hry vstupuje větší počet hráčů než dva (tři a více) již reálně odpovídá českému prostředí, protože jeho aplikace je přenositelná na teorii koalic, která je předmětem tohoto textu.

⁶ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2000, s. 105.

⁷ Tamtéž, s. 111.

⁸ RIKER, William Harrison: *The Theory of Political Coalitions*. Yale University Press, New Heaven, London 1962, s. 35.

Výše zmiňované přístupy konstituující teorii her se následně projeví i do studia teorie koalic. V jeho rámci můžeme vyčlenit dvě původní tradice, jež se však postupem času odlišily a vzdálily – americkou a evropskou. Americká tradice se pojí s dílem již zmiňovaného Williama H. Rikera, v němž rozpracovává Neumannovy a Morgensternovy teze. W. Riker se domnívá, že pouze ty koalice, které zajišťují svým členům největší zisky a zároveň splňují podmínku absolutní většiny hlasů, jíž koaliční strany disponují v zastupitelském orgánu, jsou žádoucí.⁹ Pro zjednodušení tak můžeme říci, že základ americké tradice studia koalic je odvozen od tzv. *office seeking theory*, tedy bojů o posty ve vládě.¹⁰

Teoretickým vymezením *office-seeking* přístupu se zabývají i Ian Budge a Michael Laver, kteří ve vztahu k této strategii rozpracovávají pojmem "zisk", jež definují jako "*inherentní zájem na podílu o moc či prestiži*".¹¹ Michael Laver pak spolu s Normanem Schofieldem navázal na tuto koncepci a shledal, že se daný přístup vymezuje dvěma prvotními podněty – prvním z cílů je získání funkce jako takové, druhým pak dosažení funkce za účelem prosazení programu/získání reálného vlivu na politiku.¹² Autoři zde však vylučují, že by pouhá motivace "být ve vládě" hrála nějakou roli, neboť v opačném případě by hypoteticky mělo docházet k sestavování velkých, širokých koalic, u nichž by nemělo vadit, že se na vládnutí účastní i další, přebytečné strany. Jak ovšem víme, k sestavování velkých nebo širokých koalic často nedochází, což jen dokazuje, že stanovisko N. Schofielda a M. Lavera je průkazné.

Pro americkou tradici je však poměrně symptomatické, že v kontextu evropské politiky není příliš relevantní. To dokládá především skutečnost, že řada odborníků studujících teoretické parametry koalic se s ní neztotožňuje a to zejména v důsledku toho, že evropská politika a stranická soutěž strukturálně funguje na jiné bázi než ta americká. Totéž pak platí o působení stran v parlamentech. Americký přístup proto v textu již nebude nadále reflektován (výjimku tvoří *office-seeking theory*), zmíněn je zde pouze informativně.

Oproti americkému přístupu stavějícímu na matematických modelech a aplikaci výsledných poznatků především na tamní dvoustranický systém se evropská tradice

⁹ Tento přístup je rovněž označován jako tzv. minimax strategie. Zdroj: ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 120-121.

¹⁰ Office-seeking přístup tematicky odpovídá problematice minimálních vítězných koalic, jimiž se budu zabývat v podkapitole *Typologie koalic*.

¹¹ BUDGE, Ian – LAVER, Michael: *Office Seeking and Policy Pursuit in Coalition Theory*. Legislative Studies Quarterly, 11, 1986, č. 4, s. 485.

¹² LAVER, Michael – SCHOFIELD, Norman: *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*. Oxford University Press, New York 1991, s. 39.

soustředí spíše na kontextuální zasazení. Tento přístup se pro českou politickou praxi jeví jako vhodnější, neboť se snaží o identifikaci faktorů podmiňující vztahy a koaliční vazby mezi politickými stranami.¹³ Ve prospěch tohoto tvrzení mluví především skutečnost, že se evropská politická aréna až na výjimky organizuje na základě vícestranických systémů, k jejichž analýze není jednoduše možné využít předcházející americký přístup. Na druhou stranu, ani evropský přístup nikterak nezpochybňuje úsilí politických stran do nejvyšší míry maximalizovat svou vlastní moc, protože i on předpokládá, že se politické strany budou chovat na racionální bázi.¹⁴ Nicméně racionální koncept není zdaleka tím jediným, co na evropském kontinentu definuje politickou soutěž.

Mluvíme-li v případě americké politické praxe o *office-seeking* přístupu, pak v případě evropské politiky kladoucí důraz na účast ve vládě, jež je chápána jako možnost uskutečnit vlastní program a dostat tak slibům voličů, je vhodné hovořit o tzv. *policy-seeking* přístupu.¹⁵ Jedná se v zásadě o koncept, v jehož rámci je dosažení ministerských postů chápáno jako prostředek pro dosažení vyššího cíle, nikoliv jako cíl sám o sobě. Přijmeme-li za svou skutečnost, že cílem politických stran ve volebním klání je především získat podíl na vládě, pak teprve poté je možné, abychom začali pracovat s teorií koalic.¹⁶ Jak již víme, sestavení koalic předpokládá především nutnost koalici vůbec sestavit.

1.1 Parametry koalic

Ještě předtím, než text přistoupí k typologizaci a vymezení jednotlivých typů koalic, považuji za důležité zmínit se o charakteristikách koalic jako takových. Pod pojmem *koalice* Blanka Říchová rozumí uskupení minimálně dvou hráčů (politických stran), kteří na základě výsledků voleb získali zastoupení v parlamentu (zastupitelstvu).¹⁷ Autorka posléze podotýká, že jedním ze základních existenčních požadavků koalice je nutnost, aby strany, jež se koalice účastní, disponovaly potřebou legislativní většinou. Toto je však na jednu stranu částečně problematické, jelikož zde není zahrnuta možnost vzniku koalice menšinové. Byť je výskyt takovýchto exekutivních koalic jakkoliv nepravděpodobný, není vyloučený. Je však na místě

¹³ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 121.

¹⁴ STRNADOVÁ, L.: c. d., s. 29.

¹⁵ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 128.

¹⁶ BALÍK, Stanislav: *Typologie exekutivním koalic v českém prostředí*. In: CABADA, Ladislav (a kol.): *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, s. 53.

¹⁷ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 119.

podotknout, že i menšinové koalice pro to, aby mohly vládnout, potřebují v rámci legislativního orgánu také reálně fungovat a pro prosazení svých cílů formovat koalice legislativní (o tom viz dále).¹⁸

Mimo tuto poznámku je potřeba zmínit i jinou základní podmínku nutnou pro utváření koalice. Tou je její potřebnost. Je iracionální, aby ve stranickém systému, v němž jedna ze stran disponuje nadpoloviční většinou mandátů (jakkoliv je pravděpodobné nebo ne), byla utvořena koalice. Alespoň tak tvrdí teorie racionality a maximalizace zisku, která z hlediska počtu křesel a zúčastněných stran nutně vylučuje vytváření nadbytečných a neopodstatněných koalic. Nicméně i přesto můžeme pozorovat, že některé strany, ačkoliv samy mají nadpoloviční většinu v zastupitelském sboru, utvoří koaliční vládu.¹⁹ Tento jev sice není častý a na parlamentní úrovni pravděpodobně ani nezastoupený, avšak na jiných úrovních vládnutí je již pozorovatelný.

Pro studium koaličního chování je však potřeba nalézt odpověď ještě na jednu otázku. Tu formuloval Petr Jüptner, jenž předpokládal (stejně jako B. Říchová) nutnost politických aktérů (tj. politických stran) vystupovat v koaličním jednání unitárně, tedy, že jednání koaličních stran by nemělo být zatíženo jejich vnitřní rozpolceností.²⁰ S tímto předpokladem lze nesouhlasit v té rovině, že i samotné politické strany jsou často vnitřně frakcionalizované a ne nutně v interní rovině kooperující. Na druhou stranu je ovšem možné říci, že při většině důležitých hlasování strany drží i přes uvedené výhrady tzv. při sobě. Pro vyvozování závěrů při utváření vládních (i jiných) koalic je tak relevantní operovat s pojmem vnitrostranické soudržnosti.

Položíme-li si tedy otázku, co vede politické strany k formování koalic, pravděpodobně nalezneme odpověď u Miroslava Nováka. Ten předestírá, že za základní faktor pro vznik koaličních uskupení lze považovat počet stran, resp. jejich velikost v parlamentu (zastupitelstvu).²¹ Tento předpoklad se jeví jako zásadní, neboť se zvyšujícím se počtem zastoupených stran se zvětšuje i pravděpodobnost, že dojde k

¹⁸ O menšinové exekutivní koalici můžeme hovořit v případě Libereckého kraje, kdy po krajských volbách v roce 2008 vznikla koalice mezi Českou stranou sociálně demokratickou (ČSSD) a Stranou pro otevřenou společnost (SOS). Byť se nejedná o koalici na celostátní (parlamentní úrovni), i tak lze hovořit o koalici exekutivní, byť na jiné úrovni vládnutí.

¹⁹ Viz např. zformování krajské koalice mezi Občanskou demokratickou stranou (ODS) a ČSSD po volbách v roce 2004. Ačkoliv ODS disponovala 28 mandáty, tedy nejnižší možnou většinou, přizvala do koalice ČSSD.

²⁰ JÜPTNER, Petr: *Komunální koalice a politické modely*. Politologická revue, 10, 2004, č. 2, s. 80-81.

²¹ NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Sociologické nakladatelství, Praha 1997, s. 275.

sestavení vládní koalice. Z hlediska systémové logiky k tomu musí nutně dojít, neboť křesel je fixní a spolu se vstupem dalších nových stran se počet mandátů musí nutně přerozdělit. V tomto ohledu se angažují i David Austen-Smith a Jeffrey Banks, kteří potvrzují předpoklad o volebních výsledcích, resp. podílech mandátů pro jednotlivé strany, přičemž přicházejí s nadstavbovým kritériem určujícím podobu koalic – stranickým programem politických stran.²² Nyní, když jsme identifikovali dva zásadní fenomény určující podoby budoucích koalic, můžeme přistoupit k jejich dalšímu vyčleňování.

Aby však došlo k instalaci parlamentní (krajské, ...) koalice, je potřeba, aby tato koalice v zastupitelském sboru také vznikla (resp. měla alespoň při svém ustavování podporu). Lawrence Dodd ovšem uvádí, že v parlamentu per se neexistují de facto žádné limity pro to, jaká vláda (ať již velikostně či dle počtu členů) bude ustanovena.²³ V tomto případě totiž sestavujeme koalice pouze na základě jediného kritéria – počtu zastoupených stran a jediné omezení tak vyplývá z kvantitativního rázu. Proto při sestavování koalic musíme dle L. Dodda zohlednit: **a)** jaké koaliční konstelace jsou životaschopné, jinými slovy které koaliční uskupení má naději na fungování a přežití a **b)** jaké typy koalic budou pro zainteresované aktéry výhodné z hlediska počtu obsazených ministerských křesel.²⁴ Tyto v zásadě matematické formule odvolávající se na počet a velikost stran je však nutné doplnit i o druhý, již dříve zmiňovaný faktor – kritérium stranické ideologie. Teprve tehdy můžeme jasně postihnout celou problematiku a detailně nahlédnout do celého procesu.

1.2 Typologizace vlád a vládních koalic

Z předchozího výkladu již víme, že je potřeba odlišit vlády skutečně koaliční od těch, jež jsou buďto menšinové²⁵ nebo sestávají pouze z jedné strany. Při definování koalic však můžeme narazit ještě na jeden terminologický problém, jímž je dle Arenda Lijpharta pojem *podpůrná strana*.²⁶ Zde se jedná o takové politické strany, které sice neusilují o získání ministerských křesel, avšak zpravidla disponují takovým počtem hlasů,

²² AUSTEN-SMITH, David – BANKS, Jeffrey: *Elections, Coalitions, and Legislative Outcomes*. American Political Science Review, 82, 1988, č. 2, s. 417.

²³ DODD, Lawrence: *Party Coalitions in Multiparty Parliaments: A Game-Theoretic Analysis*. The American Political Science Review, 68, 1974, č. 3, s. 1096.

²⁴ Tamtéž, s. 1097.

²⁵ Menšinovou vládou rozumíme zpravidla dvojí typ vlády. Buď se jedná o *koaliční* menšinovou vládu; v tomto případě je vládní „menšina“ tvořena větším počtem stran než jednou. Takovýto typ vlády nebudeme vydělovat z definice koaličních vlád. Ovšem v případě, že je menšinová vláda tvořena pouze jednou jedinou stranou, a tudíž není ze své podstaty koaliční, ji musíme vydělit.

²⁶ KLÍMA, Michal: *Skrytá tichá velká koalice*. Politologický časopis, 6, 1999, č. 2, s. 171.

bez jejichž podpory se vláda neobejde. Touto problematikou se zabýval i M. Novák, který definuje tzv. podpůrné koalice odvolávající se na menšinové vlády, které se v parlamentu opírají o již zmíněné podpůrné strany.²⁷ V tomto směru můžeme hovořit buďto o ad hoc koalicích (v zásadě legislativních) nebo trvalejších koalicích fungující na bázi tiché podpory (o tiché koalici se ještě zmíním v souvislosti s parlamentními volbami v roce 1998 a krajskými volbami z roku 2008). V případě tiché koalice se tak spíše než o typ koalice jedná o jakýsi průvodní jev provázející určité typy koalic.

1.2.1 Menšinové vlády a koalice

Na základě dřívějších poznatků (v tomto ohledu se odvolávají především na Miroslava Nováka a Blanku Říčovou) vymezili T. Foltýn s V. Havlíkem²⁸ čtyři základní typy (koaličních) vlád, jimiž jsou: menšinová vláda, většinová jednobarevná vláda, minimální vítězná koalice a nadměrná koalice.

Menšinové vlády jsou obecně (ať již jednobarevné či koaliční) v principu závislé vyhledávat stranickou podporu buď trvale, nebo ad hoc, což z nich činí v podstatě koalice tak, jak je definuje Klíma.²⁹ Ten přichází s názorem, dle kterého lze koalice definovat v užším a širším slova smyslu. V užším slova smyslu tvoří koalici ty strany, které obsadily alespoň jedno vládní křeslo. Širší koalicí pak rozumí i ty strany, které podnítily vznik vlády, resp. umožňují její další setrvání u moci.³⁰ Tím v podstatě odkazuje na fakt, že menšinová vláda se při realizaci rozhodnutí stává většinovou, neboť vyhledává nutnou podporu (viz dva odstavce zpátky pojednávající o tichých koalicích)

O problematice menšinových vlád jsem se částečně zmínil již dříve, na tomto místě řeknu pouze tolik, že se v textu takovými typy vlád nebudu primárně zabývat, byť se tyto vlády v rámci českého politického prostředí v minulosti vyskytovaly (viz třetí kapitola). Vzhledem k jejich povaze však není potřeba, aby byly nadále reflektovány. Totéž lze více méně říci i o krajské úrovni, kde menšinové vlády nejsou vídaným jevem. Jak jsme se již shodli o odstavci výše, menšinové vlády jsou z principu svého fungování vládami koaličními, avšak jejich charakter je v důsledku proměnlivosti těchto uskupení neměřitelný. O (ne)menšinové (ne)koaliční vládě se zmíním až v souvislosti s

²⁷ NOVÁK, M.: *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*, s. 176.

²⁸ FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil: *Teorie a praxe sestavování vlády v České republice*. In: ČALOUK, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds.): *Volby do poslanecké sněmovny v roce 2006*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, s. 197-198.

²⁹ KLÍMA, M.: c. d., s. 171.

³⁰ Tamtéž, s. 172.

rokem 1998 a "vládou" tzv. opoziční smlouvy. Co se většinových jednobarevných vlád týče, ty rovněž nemá smysl zmiňovat, neboť se svou povahou nejedná o vlády koaliční.

1.2.2 Minimální vítězné koalice z matematického hlediska

S pojmem minimální vítězné koalice – MWC (*Minimal Winning Coalition*) se poprvé setkáváme u Williama H. Rikera, který aplikoval poznatky odkazující se na teorii her z díla J. von Neumanna a O. Morgensterna do praktického hlediska studia teorie koalic. Platí, že při posuzování minimálních vítězných koalic je pro posouzení jejich vnitřní charakteristiky opětovně nezbytné zapojit kritérium velikosti a stranické ideologie. Nutno ovšem podotknout, že W. Riker na základě teorie her použil pro svou analýzu pouze matematické kritérium počtu, nikoliv však ideologickou vzdálenost. Na této bázi pak definoval minimální vítěznou koalici jako subjekt dvou či více stran disponující nadpoloviční většinou (všech) hlasů, aniž by součástí koalice byl byt i jeden aktér navíc.^{31,32} Zjednodušeně lze tedy říci, že s odchodem jedné ze stran koalice ztrácí na své životaschopnosti a rozpadá se.

Ke stejnému názoru jako W. Riker dochází i L. Dodd, podle jehož názoru je za stejných podmínek zdaleka nejlepší sestavit právě minimální vítěznou koalici.³³ V případech autorů zabývajících se prediktivními teoriemi koalic (tedy těmi, které se snaží předpovědět složení budoucích vládních kabinetů) by měly minimální vítězné koalice, přihlédneme-li k velikosti stran a jejich ideologické identifikaci, dominovat, nicméně dle údajů získávaných v západní Evropě v době po druhé světové válce se ukázalo, že takovýchto koalic se zrodila pouze jedna třetina.³⁴ S četností tohoto typu koalic polemizuje i Blanka Říchová, která uvádí, že se z čistě komparativního hlediska sice jedná o nejčastější typ koalice, nicméně jde pouze o průměrové hledisko, jež nutně neříká nic o tom, pro jaké země jsou či nejsou typické jisté formy vlád.³⁵ Otázkou proto zůstává, jak se k této typologizaci staví česká parlamentní scéna. Toto hledisko však bude zohledněno až v druhé kapitole tohoto textu.

³¹ RIKER, W.: c. d., s. 40.

³² Vhodnější interpretaci dle mého názoru podává Stanislav Balík, který tvrdí, že v takovéto koalici není žádný člen, jehož hlasy by nebyly nutné pro získání (nadpoloviční) většiny v zastupitelském orgánu. Zdroj: BALÍK, Stanislav: *Modely exekutivních koalic na komunální úrovni*. In: DANČÁK, Břetislav – FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2005d, s. 28.

³³ DODD, L.: c. d., s. 1097.

³⁴ HAVLÍK, Vlastimil – KOPEČEK, Lubomír: *Krize vládnutí v České republice – analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení*. Politologický časopis, 15, 2008, č. 3, s. 184-185.

³⁵ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 136.

Přestože problematika minimálních vítězných koalic zaujímá značné místo v teoretickém rámci studia koaličního chování, tento termín je v zásadě nedostatečný a do jisté míry i omezující. Pojem jako takový je totiž poměrně obecný a nikterak specifický. O tom svědčí především skutečnost, že se spíše jedná o jakousi širší zastřešující kategorii, kterou následně rozpracovali další teoretici studia koaličních vztahů a na jejím základě určili několik dalších typů minimálních vítězných koalic "s přívlastkem".

S prvním aditivním hlediskem přichází sám W. Riker, který svou původní práci rozvedl a zavedl pojem minimální vítězná koalice s nejmenším počtem křesel – MSC (*Minimum Size Coalition*). Odkazujeme-li na tento druh koalice, pak hovoříme o takové koalici, jež disponuje nejmenším možným počtem mandátů v zastupitelském sboru.³⁶ V podstatě zde hovoříme o minimální vítězná koalici, která se co nejvíce snaží maximalizovat zisky pramenící z držení exekutivních postů. Takovýto typ koalice se v zásadě odvolává na myšlenku, že čím méně členů se na exekutivě bude podílet, tím je podíl na exekutivě větší.

Další typologickou koncepcí minimálních vítězných koalic představil Michael Leiserson, jenž kladl důraz na vnitřní stabilitu koaličních struktur. Na základě svého výzkumu zavedl pojem minimální vítězná koalice s nejmenším počtem členů – MNP (*Minimal Number of Participants*).³⁷ Dle M. Leisersona je žádoucí, aby vládní koalice byly co možná nejméně vystavovány vnitřnímu pnutí. Takovéto pnutí lze totiž do značné míry omezit, je-li počet stran účastnících se koalice co nejmenší.³⁸ Opětovně zde tak můžeme konstatovat, že se jedná o minimální vítěznou koalici kriteriologicky uplatňující mechanické hledisko počtu. V tomto případě se však nejedná o minimální počet mandátů, nýbrž o minimální počet aktérů (politických stran) podílejících se na vládní koalici.

Zvážíme-li všechny doposud zmíněné typy minimálních vítězných koalic, pravděpodobně dospějeme k tomu, že každá z těchto koalic je založena na bázi *office-seeking* přístupu, tedy že je pro ně důležitý především zisk vládních postů.³⁹ V této

³⁶ NOVÁK, M.: *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*, s. 186.

³⁷ M. Leiserson ve své stati zabývající se koaličními vládami v Japonsku tento specifický druh koalic bohužel nikterak nepojmenovává. Avšak vzhledem k tomu, že v dalších částech práce budu pro všechny typy koalic přednostně používat anglické zkratky, rozhodl jsem převzít termín MNP z práce Drahomíry Rybové. Viz RYBOVÁ, Drahomíra: *Srovnávací analýza utváření koalic ve statutárních městech, krajích a na celostátní úrovni*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc, FFUP 2009, s. 12.

³⁸ LEISERSON, Michael: *Factions and Coalitions in One-party Japan: An Introduction Based on the Theory of Games*. The American Political Science Review, 62, 1968, č. 3, s. 782.

³⁹ ŠVEC, Kamil: *Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004*. Acta Politologica, 2, 2010, č. 2, s. 191.

otázce se Norman Schofield vyjadřuje v tom smyslu, že v podstatě existují dva základní typy koalic. Prvním z nich jsou koalice soustředící se na tzv. *payoffs* (zisky, výnosy), které autor definuje jako minimální vítězné koalice po vzoru W. Rikera. Pokud je však motivace pro sestavení koalice založena na stranické ideologii, je pravděpodobné, že dojde k sestavení minimálních vítězných ideologicky propojených koalic.⁴⁰ Je tedy zřejmé, že až doposud jsme za účelem typologizace koaličních vlád využívali pouze mechanické hledisko matematického počtu. To je ovšem potřeba doplnit o druhé kritériu – ideologické.

1.2.3 Minimální vítězné koalice z ideologického hlediska

Přistoupíme-li ke studiu koalic na základě kritéria prosazování stranického programu, nutně se nám rozšíří spektrum koaličních modelů. Gábor Tóka nicméně nepovažuje za ověřené, že témata, která vytvářejí největší programovou vzdálenost mezi stranami, jsou totožná s těmi majícími vliv na utváření vlád.⁴¹ Tóka v tomto ohledu přistupuje k logice utváření koalic v negativním smyslu, tedy že programová vzdálenost mezi jistými politickými stranami evokuje, že se koalice takovýchto subjektů vylučují. Tento argument je ve věcné logice reálný, protože pokud je to jenom trochu možné, vznikají spíše ideologicky koherentní koalice. Ideologicky vnitřně nesourodé koalice vznikají *de facto* pouze tehdy, neexistuje-li reálná možnost utvořit programově propojenou koalici.

V případě aplikace *policy-seeking* přístupu se nám tedy rozšiřuje typologické spektrum koaličních uskupení. Na zdejší definici koalice můžeme vztáhnout tvrzení E. W. Kelleyho, totiž že ideologicky propojené koalice se vyznačují shodou nad prosazováním společných cílů, zapojením se do vědomé komunikace o cílech a způsobech, jak jich dosáhnout.⁴² S přihlédnutím k ideologické vzdálenosti koaličních stran můžeme typologicky vymezit dva typy koalic. Tím prvním je minimální vítězná koalice s nejmenší programovou vzdáleností členů – MRC (*Minimal Range Coalition*). Takovýto typ koalic se snaží o co možná nejvíce homogenní propojení politického programu vycházejícího z ideologické orientace stran koalice. V tomto ohledu se totiž

⁴⁰ SCHOFIELD, Norman: *Political competition and multiparty coalition governments*. European Journal of Political Research, 23, 1993, č. 1, s. 1.

⁴¹ TÓKA, Gábor: *Koaliční preference ve střední a východní Evropě*. Politologická revue, 2, 1996, č. 2, s. 73.

⁴² KELLEY, E. W.: *Techniques of Studying Coalition Formation*. Midwest Journal of Political Science, 12, 1968, č. 1, s. 62.

jeví jako nevhodné, aby společně v koalici koexistovaly strany, které jsou si programově velmi vzdálené.⁴³

Posledním typem minimálních vítězných koalic je minimální vítězná ideologicky propojená koalice – MCWC (*Minimal Connected Winning Coalition*), která v sobě slučuje jak kritérium minimálního počtu, tak ideologické blízkosti. Dle jejího autora Roberta Axelroda se v takovéto koalici propojují pouze strany, jež sousedí na ideologické škále.⁴⁴ Jak ostatně uvádí G. Tóka, myšlenka, že strany jsou atraktivní pro ideologicky nejbližší partnery, nebývá zpochybňována v žádném modelu utváření koalic.⁴⁵ Vzhledem ke způsobu formování ideologicky propojených koalic je však také možné zformovat koalice, které sice naplňují kritérium programové blízkosti, nicméně nemusí se nutně jednat také o minimální vítězné koalice. V tomto případě však již mluvíme o koalicích nadměrných.

1.2.4 Nadměrné, velké a široké koalice

Typologicky poslední kategorii koaličních vlád představují uskupení, která svou velikostí neodpovídají minimálním vítězným koalicím. Důvody jsou dva – nadměrný počet členů a nadměrný počet mandátů. Takovéto koalice bychom na základě jejich charakteru měli pojmenovat jako velké. Přesto však Ladislav Mrklas a Petr Sokol upozorňují na to, že je potřeba rozlišovat mezi velkou a velkou koalicí. Velké koalice proto rozdělují na ty, které i s případným odchodem jednoho z členů neztratí nadpoloviční většinu, a pak ty, jež jsou velkými koalicemi v ideologickém slova smyslu, tedy takové koalice, které v sobě spojují programově vzdálené strany.⁴⁶ V tomto ohledu však vyvstává terminologická dvojznačnost, které je vhodné se vyhnout.

Obecně můžeme konstatovat, že v případě termínu velká koalice nepadá mezi českými politology jasná shoda. Např. T. Foltýn s V. Havlíkem považují za velkou koalici takovou koalici, již tvoří více politických stran, než je potřeba k dosažení nadpoloviční většiny hlasů v zákonodárném sboru.⁴⁷ S. Balík naopak pod pojmem velká koalice rozumí spojení dvou velkých a programově vzdálených stran, často hlavních aktérů politické scény.⁴⁸ Mimo to dále uvádí, že je pro velké koalice charakteristické, že jsou vytvářeny v případě, kdy je teoreticky možné sestavit i koalici

⁴³ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 132.

⁴⁴ NOVÁK, M.: *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*, s. 186.

⁴⁵ TÓKA, G.: c. d., s. 71.

⁴⁶ MRKLAS, Ladislav – SOKOL, Petr: *Výsledky krajských voleb a teorie koalic*. Parlamentní zpravodaj, 7, 2001b, č. 1, s. 35.

⁴⁷ FOLTÝN, T. – HAVLÍK, V.: c. d., s. 197-198.

⁴⁸ BALÍK, S.: *Typologie exekutivních koalic v českém prostředí*, s. 54-56.

menší, např. minimálně vítěznou, ke které ovšem z různých ideologických důvodů nedojde. Zdá se tedy, že v případě velké koalice se jedná o mezi autory nejednotné interpretační hledisko. Pro vlastní potřeby práce se jeví jako vhodnější užívat termínu velká koalice pro ta uskupení politických stran, jež mezi sebou vykazují značné ideologické rozpětí.⁴⁹ V zásadě se ztotožňuje s interpretací Stanislava Balíka.

Nyní je ovšem potřeba vyřešit rozpor u koalic, jež původně v tomto textu byly nazývány rovněž jako velké, avšak vydělením tohoto pojmu pro spojení ideologicky vzdálených stran se jim nedostalo označení. Pro ten typ koalic, jejichž součástí jsou z matematického hlediska nadbytečné strany (příčemž není ani tak podstatné, proč zde nadbytečné strany figurují), které nejsou důležité pro získání legislativní většiny, použiji termín nadměrná koalice – SMC (*Surplus Majority Coalition*).⁵⁰ Z praktického hlediska se však zdá být dopad fungování nadměrné a velké koalice stejný.⁵¹ Jde proto o čistě terminologickou úpravu, jež má za cíl zpřehlednit výklad. Pro lepší znázornění a pochopení předcházejícího textu zde přikládám schéma, které vytvořil Stanislav Balík a jež zahrnuje až na výjimky všechny již zmíněné typy koalic.

Schéma č. 1: Třídy a typy koalic podle Stanislava Balíka

Třída koalic	Typ koalic
Minimální vítězná (nejmenší počet mandátů, nejmenší počet členů)	minimální vítězná ideově propojená
	minimální vítězná ideově nepropojená
Nadměrná	velká
	nadměrná ideově propojená
	nadměrná ideově nepropojená
	široká
	všestranická

Zdroj: BALÍK, Stanislav: *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, s. 41.

⁴⁹ Obecně je jednodušší nazývat velkou koalici koalici stran a velkým ideologickým rozptylem než koalici s nadbytečným počtem stran, pro kterou se jeví jako vhodnější označení nadměrná.

⁵⁰ NOVÁK, Miroslav: *Typy vlád a jejich utváření: ČR v komparativní perspektivě*. In: NOVÁK, Miroslav – LEBEDA, Tomáš (eds.): *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá Voda 2004, s. 337.

⁵¹ V případě nadměrné koalice je vzájemný konsensus oslaben množstvím stran, jejichž podíl je nutný k jeho uzavření. V případě, že se jedná o ideově propojenou nadměrnou koalici, tento problém pravděpodobně odpadne. U velkých koalic neohrožuje možnost dosažení shody počet zúčastněných stran, nýbrž jejich pravděpodobná ideologická vzdálenost.

Posledním typem koalice, jímž se práce zabývá, je koalice široká, některými označována též jako duhová. Širokou koalici lze definovat jako koalici téměř všech relevantních politických stran, přičemž platí, že mimo takovou koalici je obvykle ponechána (často se tak děje především z ideologických důvod) jedna relevantní strana.⁵² O širokých koalicích však můžeme hovořit pouze pod podmínkou, že se v nich spojují více než dva politické subjekty. V předloženém schéma je ještě zmíněna koalice všestranná, tu však nebudu v textu reflektovat, protože se s ní za normálních okolností v praxi nesetkáváme.

⁵² BALÍK, S.: *Modely exekutivních koalic na komunální úrovni*, s. 30.

2 Sestavování koalic na parlamentní (celostátní) úrovni⁵³

Ještě předtím než práce přistoupí k samotnému porovnávání volebních výsledků a charakteru jednotlivých vládních koalic na parlamentní úrovni v letech 1992-2010, je potřeba zmínit, jaké faktory ovlivňují volební soutěž v českém prostředí. Domnívám se totiž, že se jedná o zásadní proměnné, které mají na formování vládních koalic zcela zásadní vliv (ať již přímý či nepřímý). Proto se první část této kapitoly zabývá především působením konfliktních linií na českou společnost a český stranický systém.

2.1 Fenomén konfliktních linií a jeho působení na stranický systém

Postupná konsolidace českého stranického systému, jež do budoucna potencionálně úzce souvisela s utvářením mezistranických vazeb, je v českém prostředí spojena s dominancí socioekonomické konfliktní linie. K tomu, abychom však takovýto předpoklad mohli zkoumat je ze všeho nejdříve potřeba seřadit si všechny analyzované subjekty na pravo-levé ideologické škále (viz schéma č. 2). Ačkoliv v prvních volbách v roce 1990 dominovala stranické soutěži ještě jiná témata (vymezení se na škále komunismus/antikomunismus), Hloušek s Kopečkem konstatují, že v následujících letech 1990-1992 se do podoby stranického systému promítalo působení konfliktní linie vlastníci-pracující.⁵⁴ Tuto svou tezi posléze dále rozvíjejí a docházejí k závěru, že ekonomické preference (tedy působení socioekonomické štěpné linie)⁵⁵ a z toho do budoucna plynoucí ideologické ukotvení jednotlivých politických stran jsou rozhodující i v případě formování vládních koalic (viz podkapitoly 2.1 a 2.2).

⁵³ V textu se zmiňuji o sestavování koalic na celostátní, tedy parlamentní úrovni, přičemž za parlamentní úroveň chápu sestavování koalic v Poslanecké sněmovně PSČ. Ačkoliv český parlament sestává ze dvou komor, horní komoru (Senát) v práci zmiňovat nebudu, protože v něm nedochází k sestavování exekutivních koalic.

⁵⁴ HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2004, s. 92-93.

⁵⁵ V rámci obměny slov budu v případě konfliktních linií (odvozeniny od původního rokkanovského a lippsetovského konceptu *cleavage*) používat i označení štěpné linie či již zmíněného cleavage. Tyto pojmy jsou ve vztahu k cílům práce synonymní, proto není potřeba jejich výkladu věnovat další prostor.

Schéma č. 2: Zařazení českých parlamentních stran na pravo-levé ose

Volby do České národní rady 1992							
Levý blok	ČSSD	LSU	HSD-SMS	KDU-ČSL	ODA	ODS-KDS	SPR-RSČ
Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 1996							
KSČM	ČSSD	KDU-ČSL	ODA	ODS	SPR-RSČ		
Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 1998							
KSČM	ČSSD	KDU-ČSL	US	ODS			
Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2002							
KSČM	ČSSD	KDU-ČSL	US-DEU	ODS			
Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2006							
KSČM	ČSSD	SZ	KDU-ČSL	ODS			
Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2010							
KSČM	ČSSD	VV	ODS	TOP09			

Zdroj: autor na základě stranických programů.⁵⁶

Relevanci působení socioekonomické konfliktní linie potvrzuje i Jan Červenka, který na základě posouzení rozložení sil v poslanecké sněmovně dochází k závěru, že systém parlamentních stran vykrytalizoval v rámci konstituujících se společenských rozporů.⁵⁷ Podíváme-li se podrobněji na schéma č. 2, zjistíme, že již ve volbách v roce 1992 se utvořil silný tábor pravicových stran (jmenovitě ODS, KDS, ODA a SPR-RSČ), který byl na opačné straně spektra doplněn o levicové strany KSČM (resp. Levý blok), ČSSD a středovou Liberálně sociální unii (LSU). Co se zbylých stran týče, KDU-ČSL můžeme považovat za stranu středu, který se konstitovala na částečně odlišné konfliktní linii (stát vs. církve), totéž platí o HSD-SMS odvolávající se na konflikt centra a periferie. Nicméně již v následujících volbách tato štěpná linie pozbyla relevance, což dokazuje absence zastoupení HSD-SMS v poslanecké sněmovně po volbách v roce 1996. Naopak KDU-ČSL i nadále zůstala součástí stranického systému, nicméně její vnitrostranický profil se postupem času proměňoval.

Působení socioekonomické konfliktní linie se nadále prohlubovalo v letech 1996-1998 a stalo se určujícím pro stranické soupeření.⁵⁸ V návaznosti na to Šedo

⁵⁶ Viz: *Občanská demokratická strana*, <http://www.ods.cz>, *Česká strana sociálně demokratická*, <http://www.cssd.cz>, *Komunistická strana Čech a Moravy*, <http://www.kscm.cz>, *Křesťanská a demokratická unie-Československá strana lidová*, <http://www.kdu.cz>, *Strana zelených*, <http://www.zeleni.cz>, *TOP 09*, <http://www.top09.cz>, *Věci veřejné*, <http://www.veciverejne.cz>, *Občanská demokratická aliance*, <http://www.oda.cz>, *Unie svobody-Demokratická unie*, <http://www.unie.cz>.

⁵⁷ ČERVENKA, Jan: *Současný stranický systém z perspektivy konfliktních linií*. In: KUNŠTÁT, Daniel (ed.): *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha 2006, s. 134.

⁵⁸ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: c. d., s. 94.

dodává, že se česká stranická scéna pozoruhodně rychle stabilizovala a počínaje volbami v roce 1996 můžeme český stranický systém považovat za poměrně stabilní jak okruhem zastoupených aktérů, tak jejich ideologickým vymezením.⁵⁹ Obdobný názor sdílí i Černý, jenž dodává, že po konsolidaci stranického systému a v závislosti na působení socioekonomické cleavage lze český stranický systém charakterizovat jako umírněně pluralitní s dominancí dvou ideově odlišných seskupení (resp. pólů).⁶⁰ Tento trend je ostatně jasně pozorovatelný, neboť v oblasti levého, ale i pravého stranického pólu došlo k trvalému ustavení hlavních ideologických soupeřů v podobě ČSSD a ODS. ČSSD je navíc na konci levého pólu suplována KSČM a její izolovanou pozicí.

Pro obecnou rovinu strukturování stranického systému je důležitý i závěr Miroslava Nováka, jenž hovoří o důležitosti institučního charakteru režimu. Jinými slovy se vyjadřuje o volebním systému, jehož typ souvisí s podobou, utvářením a fungováním vlád. V souvislosti s třetími legislativními volbami v roce 1996 se Novák zmiňuje o efektu uzavírací klauzule, který spolu se socioekonomickou polarizací společnosti, dopomohl ke stabilizaci systému.⁶¹ Nicméně připouští, že zrovna koaliční vláda z let 1996-1997 patřila k těm nejméně stabilním. Dle jeho názoru by se potencionálně nestabilním koaličním vládám dalo předejít zavedením většinového systému. Současné voličské chování totiž přispívá k bipolarizaci celého systému, což můžeme vyzorovat z trendu stále se zvyšujícího rozdílu v počtu získaných mandátů mezi dvěma nejsilnějšími stranami (ODS a ČSSD) a zbytkem subjektů.⁶² Počínaje volbami z roku 1996 můžeme z grafu č. 1 vyzorovat trend poklesu počtu stran zastoupených v poslanecké sněmovně. Tento úkaz tak potvrzuje důležitost socioekonomické štěpné linie a krystalizaci politické scény na škále levice/pravice.

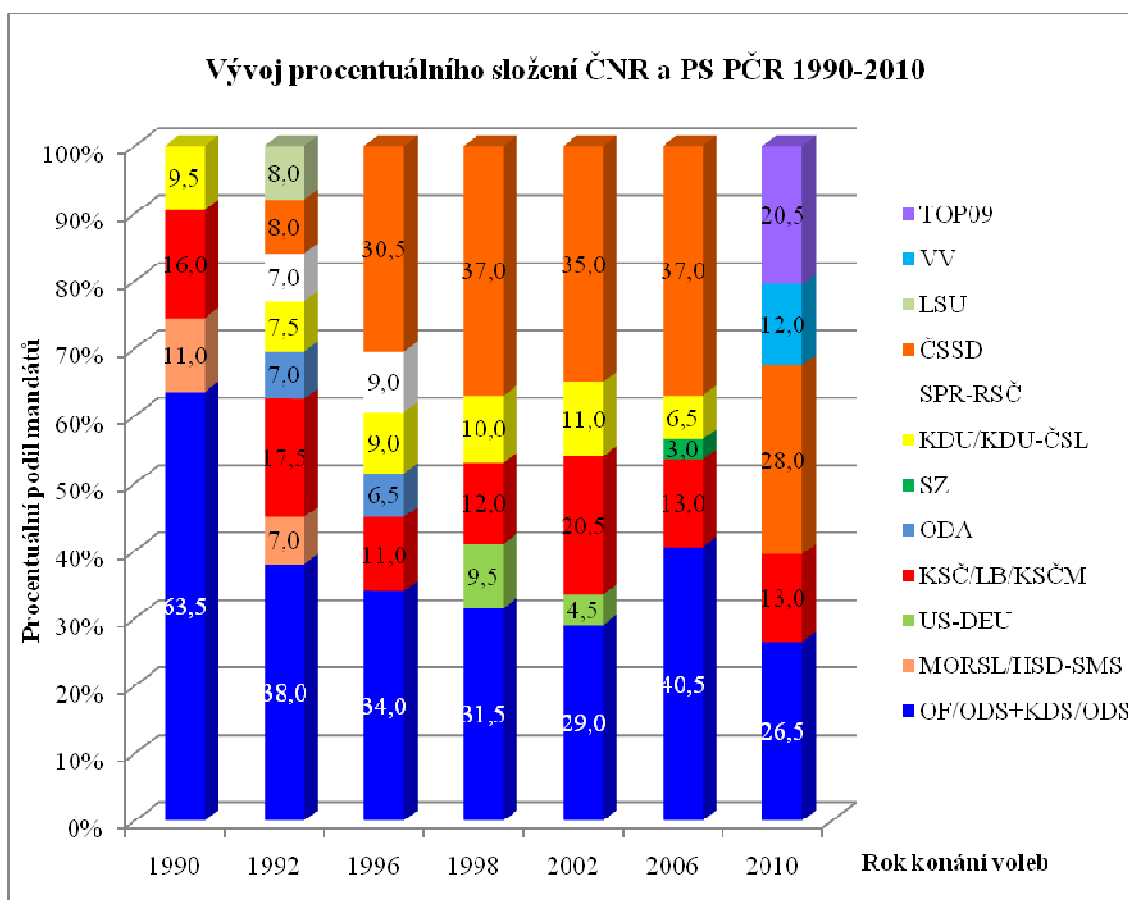
⁵⁹ ŠEDO, J.: c. d., s. 152.

⁶⁰ ČERNÝ, Ondřej: *Koaliční vládnutí v České republice ve volebním období 2002-2006 (mýty a skutečné koalice v poslanecké sněmovně)*. In: CABADA, Ladislav (ed.): *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, s. 89.

⁶¹ NOVÁK, M.: *Typy vlád a jejich utváření: ČR v komparativní perspektivě*, s. 312-322.

⁶² *Složení České národní rady a Poslanecké sněmovny PČR v letech 1990-2006*. Český statistický úřad, s. 129.

Graf č. 1: Vývoj procentuálního složení ČNR a PS PČR 1990–2010

Zdroj: Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006. Český statistický úřad, 2008, s. 128 + aktualizováno o nejnovější data z Volebního serveru ČSÚ.

G. Tóka se zamýšlí nad tím, zdali samy strany posuzují ostatní stranické subjekty optikou působení socioekonomické cleavage. Dochází k závěru, že socioekonomické problémy jsou skutečně tím, co českou společnost polarizuje.⁶³ Ve své analýze, v níž porovná případy středo-východoevropských zemí,⁶⁴ konstatuje, že působení socioekonomické štěpné linie není v jím vybraných zemích jediným relevantním faktorem polarizace společnosti. Výjimku tvoří pouze Česká republika, ve které je důležitost náboženské či nacionální cleavage zcela marginální a nemající žádný vliv na sestavování koaličních vlád.

Důležitost socioekonomické cleavage, na jejímž základě vstupují politické strany do jednání o podobě vlád, má dle L. Cabady ještě jeden důsledek. Utváření životaschopných vlád na bázi programové blízkosti zprostředkované skrze působení konfliktní linie vlastníci-pracující je částečně omezeno anti-systémovou pozicí KSČM a

⁶³ TÓKA, G.: c. d., s. 77.

⁶⁴ Do své analýzy zahrnuje vyjma České republiky také Maďarsko, Polsko a východoevropské Bulharsko.

dohodou o jejím vyloučení.⁶⁵ S výjimkou ČSSD, což se potvrdilo např. v krajských volbách z roku 2008, je KSČM předmětem vyloučení i na nižší nejen celostátní úrovni.⁶⁶ V kontextuálním prostředí české politiky je však pozice KSČM poněkud omezující. Ačkoliv se jedná o stranu s nulovým koaličním potenciálem, je jako středně velká strana významnou překážkou v sestavování určitých typů koalic. Tento jev je o to závažnější, že KSČM po celou dobu, jež působí na parlamentní scéně, vykazuje až na drobné výkyvy stabilní zisky (pro srovnání graf č. 1).

2.2 Volby do České národní rady 1992

Jak jsem se zmínil již v úvodu, volbám do České národní rady konaných v letech 1990, resp. 1992 nebudu věnovat nikterak velký prostor. Avšak volby z roku 1992 vykazují jisté souvislosti, které se v systému projevily i v pozdějších letech. Proto se o nich alespoň okrajově zmíním a analyzuji jejich výsledky, které následovně zhodnotím i v závěrečném schématu na konci této kapitoly.

O volbách z roku 1992 lze hovořit jako o prvních volbách v klasickém slova smyslu, tedy takových volbách, pro něž jsou stěžejní běžná politická témata, nikoliv otázka nad povahou režimu. Právě tematika voleb totiž parlamentní volby z roku 1992 (a ostatně i všechny následující) odlišovala od předchozích voleb konaných v roce 1990. Pro volební období v letech 1992-1998 bylo příznačné hrubé konstituování stranického systému a ustanovení hlavních ideových protipólů (ČSSD a ODS doplněné o vedlejší póly KSČM a KDU-ČSL).⁶⁷ O této skutečnosti jsem se zmiňoval již dříve, proto ji zde jen doplňuji. S přihlédnutím k výsledkům voleb v tabulce č. 1 lze vyvodit následující skutečnosti.

Tabulka č. 1: Přehled zisků mandátů politických stran ve volbách do ČNR 1992

Politická strana	Počet mandátů	Politická strana	Počet mandátů
ODS-KDS	76	KDU-ČSL	15
Levý blok ⁶⁸	35	ODA	14
ČSSD	16	HSD-SMS	14
LSU	16	SPR-RSČ	14

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu, <http://www.volby.cz>.

⁶⁵ CABADA, Ladislav: *Koaliční vládnutí v České republice – teoretická východiska v porovnání s praktickým naplněním*. In: CABADA, Ladislav a kol.: *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, s. 25.

⁶⁶ KABÁT, Martin – PINK, Michal: *Parlamentní volby 2006 a volební geografie*. In: ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds.): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2006, s. 127.

⁶⁷ CABADA, Ladislav – ŠANC, David: *Český stranický systém ve 20. století*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2005, s. 129-130.

⁶⁸ V rámci koalice Levý blok spolu ve volbách do České národní rady kandidovaly Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) a Strana demokratické levice (SDL).

Po volbách došlo k etablování politických stran především na pravé části spektra. Volební výsledek pro koalici ODS-KDS propůjčil tomuto uskupení velmi silný mandát a pomohl ODS k ustanovení pozice dlouhodobě nejsilnější pravicové strany v českém politickém systému. O silném postavení pravého pólu svědčí i výsledky pro ODA, středopravou KDU-ČSL a taky krajně pravicovou SPR-RSČ. Naproti tomu levicový pól se tehdy jevil ještě jako slabý; nevýrazný zisk pro ČSSD a stigmatická minulost postihující KSČM prozatím nenasvědčovaly etablování silné pozice některé ze stran v levé části stranického spektra.

V případě druhých voleb v roce 1992 byl dle Nováka efekt uzavírací klauzule ještě velmi slabý, a i když byl zaveden proporční systém, měl v důsledku ještě poměrně silně většinové prvky.⁶⁹ Mechanismus uzavírací klauzule však do skutinia pro rozdělování mandátů připustil celkem osm stran! Z toho by se dalo usuzovat, že sestavení koaliční vlády bude nesmírně náročné a vláda se stane politicky nestabilní. Po volbách se nicméně zformovala poměrně homogenní a ideologicky provázaná koalice dvou občanských (ODS, ODA) a dvou křesťanských (KDU-ČSL a KDS) stran.⁷⁰ Aplikujeme-li na tuto vládní koalici kritéria zmiňovaná v úvodu, doznáme, že se jedná o ideologicky spřízněnou koalici čtyř na pravolevé škále bezprostředně sousedících politických stran. Tato "stopětková" koalice splňuje v podstatě všechna kritéria minimálních vítězných koalic a to jak z hlediska počtu členů, stran i stranického programu.

2.3 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 1996

Spolu s novými volbami v roce 1996 se však situace značně proměnila. Prostor nalevo od stranického středu se oproti minulým volbám zmenšil na dvě levicové strany – ČSSD a KSČM, což v podstatě znamenal "pročištění" prostoru, na druhou stranu to s sebou neslo potřebu akceptovat fakt, že se obě strany stávají přirozenými koaličními partnery.⁷¹ V tomto ohledu bychom tedy mohli předpokládat, že by ČSSD při sestavování koaliční vlády teoreticky přistoupila na koalici s KSČM, čemuž by přinejmenším odpovídalo kritérium ideologické blízkosti stran. Nicméně tento předpoklad se nezdá jako pravděpodobný vzhledem k tomu, že a) všechny ostatní politické strany uplatňují ve vztahu ke KSČM tzv. neformální dohodu o vyloučení, b)

⁶⁹ NOVÁK, M.: *Typy vlád a jejich utváření: ČR v komparativní perspektivě*, s. 318.

⁷⁰ CABADA, L.: c. d., s. 22.

⁷¹ PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2005, s. 108-109.

ČSSD se na svém bohumínském sjezdu zavázala k tomu, že na parlamentní úrovni nevstoupí do vládní koalice s KSČM, což po celou dobu své existence v parlamentu dodržela a nikdy tak neučinil (viz další podkapitoly). Zde se ukazuje, že ne vždy je ideologické hledisko při sestavování exekutivních koalic relevantní.

Tabulka č. 2: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 1996

Politická strana	Počet mandátů
ODS	68
ČSSD	61
KSČM	22
SPR-RSČ	18
KDU-ČSL	18
ODA	13

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu

Z výsledků v tabulce č. 2 je patrné posílení ČSSD, která svůj zisk oproti roku 1992 téměř zčtyřnásobila. KSČM se ve svém zisku naopak o 13 mandátů propadla. Přestože volební výsledky v úhrnu pro KSČM znamenaly 37 procentní úbytek poslaneckých křesel, stojí za pozornost, že spolu se SPR-RSČ (tedy druhou extremistickou stranou) získala dohromady celou pětinu mandátů. K této situaci se vyjádřil M. Novák, jenž tvrdí, že česká stranická scéna byla v roce 1996 ještě stále silně polarizovaná a v důsledku silného působení proporčního volebního systému zisk KSČM a SPR-RSČ velmi stěžoval utvoření smysluplné koaliční vlády.⁷²

Srovnáme-li zisk mandátů dosavadní vládní koalice, jež v předcházejícím funkčním období disponovala 105 mandáty, zaznamenáváme propad o šest křesel, což ve svém důsledku znamená, že se z minimální vítězné ideologicky propojené koalice stala menšinová vláda. Staronová koalice⁷³ středopravých stran se sice i pro nové volební období udržela u vlády, avšak její vznik a podpora byla navázána na přeběhlíky z opoziční ČSSD.⁷⁴ Vzhledem k tomu, že však nebylo možné vytvořit jinou smysluplnou koalici (nebereme-li v potaz utvoření koalice velké, protože koaliční vláda středopravých stran se SPR-RSČ byla vyloučena), nezbývalo ODS a jejím koaličním partnerům nic jiného než při dispozici 99 mandátů vládnout menšinově. Tato sice ideologicky propojená nicméně menšinová vláda se však v důsledku vnitřních sporů v roce 1997 rozložila.

.

⁷² NOVÁK, M.: *Typy vlád a jejich utváření. ČR v komparativní perspektivě*, s. 320.

⁷³ KDS v roce 1996 fúzovala s ODS a tak vládní koalici utvořily pouze tři strany.

⁷⁴ CABADA, L.: c. d., s. 22.

2.4 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 1998

Dosavadní politická praxe z let 1992-1997⁷⁵ sleduje ve vytváření koaličních vlád v zásadě dvě hlavní tendence – uzavírání minimálních vítězných ideologicky propojených koalic (1992-1996) a menšinových vlád (1996-1997). Obsah této podkapitoly však z hlediska již zmíněné typologie tvoří poměrně samostatný výklad, který si zaslouží širší prostor. Rozpad předešlé vládní koalice středopravých stran byl dán především nepřátelskými postoji představitelů jednotlivých stran, přičemž tato animozita se projevovala i uvnitř samotné ODS a vyvrcholila odchodem některých poslanců, v zápětí vytvořili novou politickou stranu – Unii svobody (US).⁷⁶ Lawrence Dodd uvádí, že pokud existuje mezi parlamentními stranami obecná vůle vyjednávat, bude nejspíš docházet k formování minimálně vítězných koalic. Naopak pokud tato vůle chybí, pravděpodobně dojde ke vzniku menšinové vlády.⁷⁷ K ověření tohoto předpokladu nám poslouží výsledky parlamentních voleb z roku 1998.

Tabulka č. 3: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 1998

Politická strana	Počet mandátů
ČSSD	74
ODS	63
KSČM	24
KDU-ČSL	20
US	19

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu.

Při posouzení předkládaných volebních výsledků se jako nejvhodnější jeví sestavení koalice na středopravé bázi, tedy společná koalice ODS, KDU-ČSL a US, ideologicky nejbližších subjektů ve stranickém spektru. Takováto koaliční vláda by dohromady disponovala 102 mandáty a naplnila tak obě podmínky – programové i početní hledisko. Přesto však k uzavření takovéto koalice z důvodu osobní nevraživosti mezi stranami nedošlo.⁷⁸ Česká parlamentní scéna ovšem byla touto situací značně paralyzovaná a schopnost stran koalovat výrazně omezena. S přihlédnutím k volebním výsledkům se proto nabízelo celkem deset více či méně pravděpodobných koaličních uskupení zakreslených v tabulce č. 4.

⁷⁵ Překlenovací polopolitickou či úřednickou bezpartijní vládou Josefa Tošovského vykonávající svůj mandát od ledna do července roku 1998 se text nezabývá. Charakter této vlády je natolik specifický, že jej není možné nikterak zařadit. Navíc se ani nejednalo o koaliční vládu.

⁷⁶ CABADA, L.: c. d., s. 23.

⁷⁷ DODD, L.: c. d., s. 1098.

⁷⁸ DÜRR, Jakub – ŽÍDKOVÁ, Markéta: *Povolební jednání a sestavení vlády*. In: ŠARADÍN, Pavel (ed.): *Volby '98: předvolební situace, programy, výsledky*. Nakladatelství Doplněk, Brno 2000, s. 137.

Tabulka č. 4: Pravděpodobné a hypotetické koaliční vlády (1998)

Strany koalice	Počet mandátů	Typ koaliční vlády
ČSSD + ODS + KDU-ČSL	157	většinová
ČSSD + ODS + US	156	většinová
ČSSD + ODS	137	většinová
ČSSD + KDU-ČSL + US	113	většinová
ODS + KDU-ČSL + US	102	většinová
ČSSD + KDU-ČSL	94	menšinová
ČSSD + KSČM	98	menšinová
ČSSD + US	93	menšinová
ODS + KDU-ČSL	83	menšinová
ODS + US	82	menšinová

Zdroj: DÜRR, Jakub – ŽÍDKOVÁ, Markéta: *Povolební jednání a sestavení vlády*, s. 136.

Tabulka na základě jednoduchých matematických výpočtů generuje pět většinových a pět menšinových koalic. Pro posouzení míry jejich životaschopnosti zde aplikujeme kvantitativní kritérium počtu stran a ideologické vzdálenosti. Z propočtů vychází, že jako nejpravděpodobnější se jeví koalice, jež jsou označeny žlutě. Z předchozího výkladu již však víme, že rozpory mezi stranami znemožnily vytvoření koalic mezi ODS + KDU-ČSL + US a dále pak mezi ČSSD + KDU-ČSL + US a ČSSD + KDU-ČSL. Vyčleníme-li tedy výše jmenované možnosti, zbývá už jen koalice uzavřená mezi ČSSD a ODS. Beze zbytku se tak potvrzuje Doddův předpoklad (viz předchozí strana).

Vypjatá povolební atmosféra nakonec dopomohla k podepsání tzv. opoziční smlouvy, již mezi sebou uzavřeli zástupci ČSSD a ODS.⁷⁹ O podobu, resp. charakter této (koaliční) vlády se však mezi autory vedou spory. Michal Klíma se o opoziční smlouvě zmiňuje jako o velké tiché skryté koalici. Tvrdí, že ačkoliv fakticky došlo ke vzniku menšinové vlády ČSSD, její podpora nestála ve vzduchoprázdnu a byla přímo navázána na hlasy ODS.⁸⁰ Ostatní autoři však (a s tím se ztotožňuje i tato práce) uvádějí, že se jednalo o menšinovou vládu ČSSD.⁸¹ M. Novák tvrdí, že samotné uzavření opoziční smlouvy nebylo koalicí, koalice vznikla až tehdy, když v platnost vstoupil tzv. toleranční patent.⁸² Ve prospěch tvrzení, že se v případě uzavření opoziční

⁷⁹ Přesný název zní *Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice*. V obecném povědomí se však všl spíše název opoziční smlouva. Zmíním-li se v textu o Smlouvě o vytvoření stabilního..., budu tak z důvodu úspory místa činit prostřednictvím termínu *opoziční smlouva*.

⁸⁰ KLÍMA, M.: c. d., s. 173.

⁸¹ Srovnej Šaradín (2006), Foltýn – Havlík (2006), Havlík – Kopeček (2008), Hloušek – Kopeček (2004), Červenka (2006), Dürr – Žídková (2000) či Balík (2006).

⁸² Jedná se o pět dohod uzavřených mezi ČSSD a ODS, jež jsou de facto pokračováním opoziční smlouvy. ODS a ČSSD se v těchto dohodách zavázaly na určitých hlasovacích postupech. V tomto

smlouvy nejednalo o koalice, hovoří i Petr Fiala a František Mikš. Ti připomínají, že opoziční smlouva vznikla jako jakési provizorium řešící nevráživou povolební situaci a umožnila sestavit alespoň nějakou vládu.⁸³

Ve srovnání s předchozími volebními obdobími sledujeme v sestavování vlády v českém parlamentu jednu výraznou změnu. Ve volebním období 1998-2002 došlo k sestavení menšinové vlády. Na tom by nebylo nic až tak neobvyklého, obzvláště tehdy, když zde již jedna menšinová vláda fungovala. Ta ovšem byla koaličního charakteru. V případě menšinové vlády ČSSD však hovoříme o jednobarevné (menšinové vládě). Pokud přeci jen přistoupíme na argument Michala Klímy odvolávající se na existenci velké koalice, i v tomto případě bude situace nestandardní. Bylo by to totiž vůbec poprvé (a zároveň naposled), kdyby se na české parlamentní scéně vytvořily velká koalice dvou ideologicky značně vzdálených subjektů. V obou okolnostech se tak jedná o netypické situace koaličního chování.

Obecně lze konstatovat, že v roce 1998 došlo k upevnění stranického systému, což se projevilo ve dvou ohledech. Především došlo k reálnému a trvalému upevnění stranické soutěže mezi ODS a ČSSD, mezi nimiž se projevila rozsáhlá ideologická distance. S odchodem SPR-RSČ z parlamentní scény, kde toto uskupení sehrávalo roli jedné ze dvou extrémistických stran s takřka nulovým koaličním potenciálem, by se měl do budoucna ulehčit proces sestavování koaličních vlád.

2.5 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2002

Mezi volbami v letech 1998 a 2002 se odehrála jedna zásadní událost, která do budoucna změnila politický vývoj na české scéně. V rámci opoziční smlouvy se totiž ČSSD a ODS zavázaly, že pro příští volební období navrhnou nový volební systém. Uvádí se, že snaha změnit parametry tehdejšího volebního systému byla ostatně jedním z důvodů, proč vůbec došlo k sepsání opoziční smlouvy.⁸⁴ Obě velké strany tím především sledovaly omezení vlivu malých, vyděračských stran (tj. KDU-ČSL a US-DEU). 5 % uzavírací klauzuli překročily ve volbách celkem čtyři politické strany (viz tabulka č. 5).

případě již tedy můžeme hovořit o parlamentní koalici. Zdroj: NOVÁK, M.: *Typy vlád a jejich utváření: ČR v komparativní perspektivě*, s. 332-333.

⁸³ FIALA, Petr – MIKŠ, František: *Opoziční smlouva: pokus o předběžnou bilanci*. Proglas, 10, 1999, č. 9, s. 2.

⁸⁴ Tamtéž, s. 2.

Tabulka č. 5: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 2002

Politická strana	Počet mandátů
ČSSD	70
ODS	58
KSČM	41
Koalice ⁸⁵	31

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu.

Na základě těchto volebních výsledků je opětovně možné uvažovat o pěti většinových a pěti menšinových koalicích. V tabulce č. 6 zvýrazňuji žlutou barvou ty koalice, u nichž bylo nejpravděpodobnější, že dojde k jejich uzavření. Vzhledem k tomu, že se tehdejší předseda ČSSD Vladimír Špidla vyjádřil k sestavení koaliční vlády s ODS značně negativně,⁸⁶ byla ODS nucena odejít do opozičních řad. Co se většinové koalice s KSČM týče, jejím uzavřením by vláda sociální demokracie a komunistů získala pohodlných 111 křesel. Navíc by se jednalo o ideologicky propojenou koalici (MCWC). Vladimír Špidla však dodržel usnesení z bohumínského sjezdu a vládní koalici s KSČM neuzavřel.⁸⁷

Tabulka č. 6: Pravděpodobné a hypotetické koaliční vlády (2002)

Strany koalice	Počet mandátů	Typ koaliční vlády
ČSSD + ODS + KDU-ČSL	150	většinová
ČSSD + ODS + US-DEU	137	většinová
ČSSD + ODS	128	většinová
ČSSD + KSČM	111	většinová
ČSSD + KDU-ČSL + US-DEU	101	většinová
ČSSD + KDU-ČSL	92	menšinová
ODS + KDU-ČSL + US-DEU	89	menšinová
ODS + KDU-ČSL	80	menšinová
ČSSD + US-DEU	79	menšinová
ODS + US-DEU	67	menšinová

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu a autorovy výpočty.

Ve funkčním období 2002-2006 tak ČSSD utvořila koaliční vládu s KDU-ČSL a US-DEU. Jak ostatně uvádí Ondřej Černý, podoba tehdejšího stranického systému ostatně ani jinou alternativu nenabízela.⁸⁸ Tato koalice se však vyznačovala pouze

⁸⁵ Sestává z KDU-ČSL a US-DEU, přičemž poslanci KDU-ČSL obsadili ve sněmovně 22 mandátů, poslanci US-DEU pak zbylých devět.

⁸⁶ BEROUNSKÝ, Jiří: *Povolební vyjednávání*. Český rozhlas 6, 01.07.2002.

⁸⁷ ŠULÁK, Tomáš: *Výsledky voleb a jejich analýza*. In: ŠARADÍN, Pavel a kol.: *Volby 2002. Analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Periplum, Olomouc 2002, s.115.

⁸⁸ ČERNÝ, Ondřej: *Koaliční vládnutí v České republice ve volebním období 2002-2006 (mýty a skutečné koalice v poslanecké sněmovně)*. In: CABADA, Ladislav (ed.): *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, s. 89.

nejmenší možnou nadpoloviční většinou 101 hlasů. Podle kritérií tak tento druh koalice typologicky spadá do kategorií MWC a MSC. Přestože ČSSD sestavila minimální vítěznou koalici, jako problematické se jeví hledisko ideologické propojenosti. Podle S. Balíka se totiž v tomto případě nejedná o minimální vítěznou ideologicky propojenou koalici, neboť zde vadí rozsáhlá ideologická vzdálenost mezi ČSSD a US-DEU.⁸⁹ Proto není možné tuto koalici typologicky zařadit jako MCWC a to i přesto, že se v rámci tehdejší podoby stranického systému jednalo o koalici stran sousedících na pravolevé škále.

2.6 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2006

Volební výsledky v roce 2006 způsobily na parlamentní scéně nepříjemné překvapení, protože rozdělení mandátů mezi pravicové a levicové strany bylo v poměru 100:100. Přestože volby přesvědčivě vyhrála ODS a získala 81 mandátů, jejím potencionálním koaličním partnerům (KDU-ČSL a Strana zelených) bylo dohromady přiděleno pouze 19 mandátů, což na nadpoloviční většinu v poslanecké sněmovně nestačilo. V takovéto patové situaci se v jednu dobu uvažovalo o uzavření koaliční dohody mezi ODS a ČSSD, avšak z této dohody nakonec sešlo, protože ČSSD s tichou podporou KSČM separátně vyjednávala o možné budoucí koalici také s KDU-ČSL.⁹⁰ V tabulce č. 7 podávám přehled o zisku mandátů pro jednotlivé strany.

Tabulka č. 7: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 2006

Politická strana	Počet mandátů
ODS	81
ČSSD	74
KSČM	26
KDU-ČSL	13
SZ	6

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu.

Volby z roku 2006 jsou důležité i z jiného důvodu. Během vyjednávání o podobě budoucí koalice padly v podstatě všechny možné návrhy vládní spolupráce; přes jednobarevné menšinové, koaliční-minimálně vítězné, či velké vlády.⁹¹ Situace se po

⁸⁹ BALÍK, S.: c. d., s. 57.

⁹⁰ HAVLÍK, Vlastimil: *Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010*. In: BALÍK, Stanislav a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2010, s. 12.

⁹¹ HAVLÍK, V. – KOPEČEK, L.: c. d., s. 191.

dlouhou dobu jevila jako neschůdná, protože ačkoliv byly uvažovány mnohé návrhy na spolupráci, strany se nebyly schopny dohodnout.

Tabulka č. 8: Pravděpodobné a hypotetické koaliční vlády (2006)

Strany koalice	Počet mandátů	Typ koaliční vlády
ODS + ČSSD + KDU-ČSL	168	většinová
ODS + ČSSD + SZ	161	většinová
ODS + ČSSD	155	většinová
ODS + KDU-ČSL + SZ	100	nevětšinová
ČSSD + KSČM	100	nevětšinová
ODS + KDU-ČSL	94	menšinová
ČSSD + KDU-ČSL + SZ	93	menšinová
ODS + SZ	87	menšinová
ČSSD + KDU-ČSL	87	menšinová
ČSSD + SZ	80	menšinová

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu a autorovy výpočty.

Na základě údajů z tabulky č. 8 lze vyvodit, že pokud by mělo dojít k sestavení většinové vlády opírající se o strany (nikoliv poslance-přeběhlíky), muselo by dojít buďto k sestavení velké koalice mezi ČSSD a ODS (což jsme již zamítli) nebo k širokým koalicím se středovými stranami jako prostředníky. Tato možnost se však nejeví jako průchodná, protože sestavování širokých vládních koalic na parlamentní úrovni nemá v České republice obdobu. Navíc to je dle Lenky Strnadové takřka nemožné, protože české politické strany se vyznačují snahou vytvářet exekutivní koalice na programové bázi.⁹² Můžeme namítat, že pokud by ODS a ČSSD přizvaly ke koaliční spolupráci jednou ze dvou malých stran, byla by to ona, jež by zmírňovala ideologické rozpory a teoreticky by tak mohlo dojít k sestavení koalic. Nicméně nelze považovat za průkazné, že by ČSSD a ODS byly vzhledem k velikosti svého zastoupení a k velikosti zastoupení SZ a KDU-ČSL schopny své ideologické rozpory překlenout.

Sestavením vlády byl nakonec pověřen Mirek Topolánek, tehdejší předseda ODS, jež utvořil koaliční spolupráci s KDU-ČSL a SZ. Typologicky tento typ koalice naplňuje kritérium MCWC a MRC, nicméně v důsledku již zmíněných 100 mandátů se nejednalo o minimální vítěznou koalici. Topolánkova vláda byla navíc měsíc po svém vzniku nucena podat demisi, protože v poslanecké sněmovně neobstála při hlasování o důvěře.⁹³ Opětovně s tím, jak byl M. Topolánek pověřen druhým pokusem o sestavení vlády, byla vytvořena vláda odkazující se na stejnou bázi jako vláda předchozí. Této

⁹² STRNADOVÁ, L.: c. d., s. 44-45.

⁹³ Václav Klaus přijal demisi Topolánkovy vlády. iDNES.cz, 11.10.2006.

vládě se nakonec za přispění dvou poslanců ČSSD podařilo důvěru ve sněmovně získat.⁹⁴ V případě této vlády tak můžeme hovořit, že sice naplňuje kritérium ideologické vzdálenosti a odpovídá tak kategoriím MCWC a MRC, nicméně spolu s tím, že po celou dobu svého fungování byla závislá na přeběhlících, je poměrně problematické ji zařadit. Proto je vhodnější mluvit o této vládě jako o nevětšinové.

2.7 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2010

Prozatím poslední volby konané v červnu loňského roku přinesly v charakteristice stranického systému zajímavý obrat. Z tabulky č. 9 vyčteme, že stranický systém doznal značných změn. Významné je především to, že se KDU-ČSL nepodařilo ve volbách překročit pětiprocentní uzavírací klauzuli, což straně neumožnilo získat zastoupení na parlamentní úrovni. Na základě údajů v tabulce je rovněž zřejmé, že ve sněmovně získaly zastoupení dvě nové politické strany – Věci veřejné a TOP 09.⁹⁵

Tabulka č. 9: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 2010

Politická strana	Počet mandátů
ČSSD	56
ODS	53
TOP09	41
KSČM	26
VV	24

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu.

Volební výsledky z roku 2010 mají i jiný zásadní význam. V porovnání s předchozím volebním obdobím, v němž dvě největší strany ODS a ČSSD dohromady obdržely 155 mandátů, u nich došlo ke značnému propadu. ODS ztratila 28 poslaneckých křesel, ČSSD pak 18. Můžeme tedy konstatovat, že tento vývoj přispěl k oslabení dříve velmi silného postavení obou stran v rámci "domovských" pólů. Přestože však obě strany tuto pozici prozatím drží. Tím, co ovšem proměnilo současný stranický systém, je dualizace na pravici, kde byl hlavní pól, jenž představuje ODS, doplněn o vedlejší pól ve formě TOP 09.⁹⁶ Tato dualizace tak jen doplnila již dlouhodobě trvající dualizaci na levici představovou ČSSD (hlavní pól) a KSČM (vedlejší pól).

⁹⁴ ŠKOCHOVÁ, Marie: *Analýza voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2006*. E-polis.cz, 12.11.2008, <http://www.epolis.cz/komparace/297-analyza-voleb-do-poslanecke-snemovny-parlamentu-ceske-republiky-vroce-2006.html> (22.03.2011).

⁹⁵ V případě TOP 09 se o nově zastoupenou stranu tak úplně nejedná, neboť několik poslanců zvolených do poslanecké sněmovny v roce 2006 za KDU-ČSL tuto stranu v roce 2009 opustilo a v témže roce pak založili TOP 09.

⁹⁶ HANÁČEK, Vladimír: *Typologie českého stranického systému po roce 1989*. E-polis.cz, 21.10.2010, <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/540-typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>.

Tabulka č. 10: Pravděpodobné a hypotetické koaliční vlády (2010)

Strany koalice	Počet mandátů	Typ koaliční vlády
ČSSD + ODS + TOP 09	150	většinová
ČSSD + ODS + VV	133	většinová
ČSSD + TOP 09 + VV	121	většinová
ODS + TOP 09 + VV	118	většinová
ČSSD + ODS	109	většinová
ČSSD + TOP 09	97	menšinová
ODS + TOP 09	94	menšinová
ČSSD + KSČM	82	menšinová
ČSSD + VV	80	menšinová
ODS + VV	77	menšinová

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu, www.volby.cz a autorovy výpočty.

Tabulka č. 10 pracující s počty mandátů přiděleným jednotlivým stranám vypočítává možné koaliční konstelace. Přestože se vítězem voleb stala ČSSD, která si udržela pozici nejstabilnějšího pólu, její koaliční potenciál spolu s tím paradoxně spíše klesl, čemuž svědčí neochota pravicových a středopravých stran (ODS, TOP 09 a VV) s ČSSD jakkoliv spolupracovat.⁹⁷ Z tohoto důvodu můžeme vyloučit ty většinové koalice, na nichž se spolupodílí ČSSD. Zbývá nám tak koalice jediná – ODS + TOP 09 + VV. Typologicky se jedná minimální vítěznou koalici jak z hlediska počtu stran, tak ideologického propojení. V případě této koalice navíc můžeme hovořit o tom, že se za celou historii české parlamentní politiky jedná o koalici disponující největším počtem poslaneckých křesel opírající se téměř o ústavní většinu.

2.8 Závěrečné zhodnocení parlamentních voleb

Jaká je tedy běžná praxe v sestavování vlád v českém prostředí? Na tuto otázku není vůbec jednoduché odpovědět. Na základě předchozího výkladu můžeme konstatovat, že se česká koaliční praxe na parlamentní úrovni vydává dvěma základními směry – minimálními vítěznými ideologicky propojenými koalicemi a menšinovými vládami. Z celkem devíti vlád, které po dobu existence samostatné České republiky vládly, jsme schopni tři z nich označit za minimální vítězné ideologicky propojené koaliční vlády (tj. vlády z let 1992-1996, 2002-2006 a 2010-dosud), do kategorie menšinových vlád pak řadíme vlády z let 1996-1997 a 1998-2002. Zbylé čtyři vlády (1-7/1998, 9-10/2006, 2007-2009 a 2009-2010) byly buďto nevětšinové charakteru nebo se jednalo o bezpartijní vlády, které je jen velmi obtížné zařadit. Pro větší přehlednost zde uvádím schéma V. Havlíka a L. Kopečka.

⁹⁷ HAVLÍK, V.: c. d., s. 15.

Tabulka č. 11: Chronologický přehled českých vlád

Předseda vlády a délka trvání funkčního období kabinetu	Stranické složení vlády a počet mandátů vládních stran v PS PČR v době vzniku vlády	Status vlády
Václav Klaus (1/1993 – 7/1996)	ODS-KDS + KDU-ČSL + ODA 105	minimální vítězná ideologicky propojená koalice MWC, MNP, MRC, MCWC
Václav Klaus (7/1996 – 11/1997)	ODS + KDU-ČSL + ODA 99	menšinová ideologicky propojená koalice
Josef Tošovský (1 – 7/1998)	US + KDU-ČSL + ODA	nejasný status: „poloúřednická“ či „polopolitická“ vláda
Miloš Zeman (7/1998 – 7/2002)	ČSSD + (ODS) 74 + (63)	menšinová vláda / skrytá tichá velká koalice
Vladimír Špidla (7/2002 - 8/2004) Stanislav Gross (8/2004 – 4/2005) Jiří Paroubek (4/2005 – 7/2006)	ČSSD + KDU-ČSL + US-DEU 101	minimální vítězná koalice s nejmenším počtem křesel ⁹⁸ MWC, MSC, MRC, MCWC
Mirek Topolánek (9 – 10/2006)	ODS 81	menšinová jednobarevná vláda
Mirek Topolánek (1/2007 – 3/2009)	ODS + KDU-ČSL + SZ 100	"nevětšinová" ideologicky propojená koalice ⁹⁹ MRC, MCWC
Jan Fischer (4/2009 – 7/2010)	nestraníci nominovaní ODS a ČSSD	nejasný status: úřednická vláda
Petr Nečas (7/2010 až dosud)	ODS + TOP09 + VV 118	minimální vítězná ideologicky propojená koalice MWC, MRC, MCWC

Zdroj: HAVLÍK, Vlastimil – KOPEČEK, Lubomír: *Krise vládnutí v České republice – analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení*, s. 192 + aktualizace o nejnovější údaje.

Ačkoliv na české parlamentní scéně není vůbec snadné nalézt ustálený vzorec koaličního chování, v zásadě pozorujeme, že se (koaliční) vlády formují na základě ideologické a programové blízkosti. Tento předpoklad platí u všech vlád s výjimkou bezpartijních a menšinové jednobarevné vlády ČSSD z roku 1998-2002. V tomto hledu se tak jednoznačně i na české parlamentní půdě potvrzuje relevance *policy-seeking* přístupu a skutečnost, že ideologická blízkost politických stran je zdaleka nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím stranickou soutěž. Toto hledisko mimo jiné také potvrzuje důležitost socioekonomické konfliktní linie, která se pojí s polarizací české stranické scény. Beze zbytku tak dochází k potvrzení hypotézy č. 1 odkazující na aplikaci programové blízkosti a obsahového rozměru politiky.

⁹⁸ V období tří vlád ČSSD v letech 2002-2006 zůstávala vnitřní struktura vládní koalice (poměřovaná z hlediska složení participujících stran) stejná, pouze docházelo k výměně stranických osobností na postu předsedy vlády.

⁹⁹ Status druhé Topolánkovy vlády je přinejmenším sporný. Ačkoliv mezi ODS, KDU-ČSL a SZ došlo k sestavení vládní koalice, toto uskupení mělo oporu pouze v polovině členů poslanecké sněmovny. Havlík s Kopečkem na toto konto tvrdí, že se jedná o vládu „nevětšinovou“, neboť její vznik a následná podpora byla závislá na nezařazených poslancích, kteří byli původně do poslanecké sněmovny zvoleni za ČSSD.

3 Sestavování koalic na krajské úrovni

Až do roku 2000 existovaly v České republice pouze dvě úrovně vládnutí: parlamentní (celostátní) a komunální. Ovšem od roku 2000 se dvoustupňový model vládnutí rozšířil o třetí úroveň – úroveň krajskou, tedy vyšších samosprávních celků. Jelikož kraje přejaly část pravomocí od centra, ale zároveň jsou nadřazeny komunální úrovni politiky, můžeme se domnívat, že se jedná o jakýsi mezistupeň správy, který by měl v sobě z hypotetického hlediska zahrnout charakteristiku obou. Je proto otázkou, do jaké míry je potřeba krajskou a parlamentní politiku zkoumat odděleně či společně. Tomáš Šulák se přiklání k názoru, že beze zbytku každé volby ovlivňuje vnitropolitická situace a je tedy nanejvýš pravděpodobné, že volební chování bude ovlivněno momentální situací.¹⁰⁰ V tomto ohledu se proto domnívám, že je potřeba studium krajské politiky zohledňovat na základě celospolečenského a politického kontextu.

3.1 Specifika krajské úrovně vládnutí

Před započítáním analýzy krajských voleb a z nich plynoucích výsledků je potřeba na tomto místě vyřešit některé zásadní metodologické problémy. S. Balík se zmiňuje, že celá teorie koalic byla konstruována pro parlamentní úroveň vládnutí. Přesto je ale dle něj obvyklé, že tento model funguje dobře i na nižších zastupitelských úrovních.¹⁰¹ Zdali jsou teoretické koncepty vyplývající z teorie koalic navržené pro parlamentní úroveň uplatnitelné i na nižších úrovních, v tomto případě na krajské úrovni, bude prověřováno v podkapitolách 3.3, 3.4 a 3.5.

Krajská úroveň vládnutí se oproti té parlamentní vyznačuje zvláštním statusem zastupitelského orgánu. Pro krajské zastupitelstvo je totiž charakteristické, že k tomu, aby byl schválen jakýkoliv návrh (a to včetně volby hejtmana), je zapotřebí, aby se tak stalo na základě nadpoloviční většiny všech zastupitelů.¹⁰² To však dle S. Balíka problematizuje konstrukce krajských koalic, především pak těch opírajících se jen o křehkou většinu, protože v případě, že některý z koaličních zastupitelů absentuje, se zastupitelstvo nemusí ani usnést na programu.¹⁰³ Je ovšem otázkou, zdali tato klauzule zákona o krajích má zásadní vliv na sestavování krajských exekutivních koalic. V

¹⁰⁰ ŠULÁK, Tomáš: *Výsledky krajských voleb 2000 v ČR*. In: ŠARADÍN, Pavel – ŠULÁK, Tomáš: *Krajské volby 2000 – Olomoucký kraj*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, s. 102.

¹⁰¹ BALÍK, S.: *Modely exekutivních koalic na komunální úrovni*, s. 27.

¹⁰² *Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích (krajské zřízení)*, § 40, odst. 2. Portál veřejné správy České republiky, <http://portal.gov.cz>.

¹⁰³ BALÍK, Stanislav: *Institucionální stránka krajské politiky*. In: BALÍK, Stanislav – KYLOUŠEK, Jakub (eds.): *Krajské volby v České republice 2004*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2005, s. 22.

případě krajské úrovně totiž platí, že je mnohem více nakloněná utvoření nadměrných nebo širokých koalic (děje se tak především v důsledku menší názorové polarizace).¹⁰⁴ Ve světle utváření širokých koalic se Balíkovo stanovisko zdá být relevantní, neboť v něm můžeme zohlednit, že k sestavování širokých koalic dochází mimo jiné proto, aby se zastupitelstvo vyhnulo situaci, kdy nebude schválen ani program jednání.

Specifikum krajské politiky se oproti té parlamentní projevuje také v tom, že ve volbách do zastupitelstev krajů kandidují i regionální strany a nezávislá hnutí. Je sice pravda, že regionální strany kandidují i ve volbách do poslanecké sněmovny, nicméně v případě krajských zastupitelstev se jejich šance získat mandát zvětšuje. K tomu, aby bylo možné lépe určit charakter jednotlivých krajských koalic, je potřeba zařadit i různá regionální hnutí na pravolevé škále. Takovéto politické subjekty proto zařadím do středové pozice, protože de facto žádné z takovýchto hnutí nemá vyhraněnou pozici v levé nebo pravé části stranického spektra.

Závěrem podotýkám, že § 20, odst. 1 zákona č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů... stanovuje, že kandidovat ve volbách do krajského zastupitelstva smí pouze politické strany, politická hnutí a jejich koalice.¹⁰⁵ Nicméně Ladislav Mrklas a Petr Sokol uvádějí, že např. v krajských volbách v roce 2000 pronikla do zastupitelstev krajů i uskupení nezávislých kandidátů. Jak patrně, toto dle výkladu zákona o krajích není možné. Autoři proto přiznávají, že takovíto kandidáti museli zvolit jednu z možností, jak toto nařízení "obejít".¹⁰⁶ V tomto směru se tak krajské volby liší od voleb komunálních a naopak shodují s volbami parlamentními, neboť v jedněch z těchto voleb není přípustná kandidatura jednotlivých nezávislých kandidátů. Odpadá nám proto nutnost "zařazovat" i nezávislé zastupitele.

3.2 Teorie voleb druhého řádu (SOE)¹⁰⁷ a volební cykly

Na začátku kapitoly se text zmiňuje o tom, že krajská úroveň je ovlivňována celostátní politikou, proto nikoho nejspíš nepřekvapí, že i krajské volby jsou takto ovlivněny. V současné době se krajské volby konají v poločase voleb parlamentních,

¹⁰⁴ STRNADOVÁ, L.: c. d., s. 44.

¹⁰⁵ Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, § 20, odst. 1. Portál veřejné správy České republiky, <http://portal.gov.cz>.

¹⁰⁶ K tomuto kroku bylo potřeba kandidovat a) jako Sdružení nezávislých kandidátů, b) jako regionální strany, c) pod hlavičkou neparlamentních stran. Zdroj: MRKLAS, L. – SOKOL, P.: c. d., s. 34.

¹⁰⁷ Zkratka SOE odkazuje na *Second-order Election*, tedy anglický překlad termínu Volby druhého řádu. Budu-li se nadále v textu zmiňovat o volbách druhého řádu, budu tak činit prostřednictvím výše zmíněné zkratky. Termín samotný pak odkazuje na zdaleka ne tolik důležité volby (za důležité volby lze obecně považovat především volby do poslanecké sněmovny).

proto se autoři jako např. Pavel Šaradín domnívají, že volební výsledky je relevantní interpretovat v závislosti na teorii volebních cyklů. Teorie v zásadě odkazuje na to, že v poločase parlamentních voleb, tedy v době, kdy se konají volby krajské, je vládní strana nejslabší a naopak nejsilnější opoziční strana získává své voliče.¹⁰⁸ Na toto reaguje Kamil Švec, který tvrdí, že se SOE, do jejichž rámce spadají i krajské volby, konají v termínu od 12. do 36. měsíce od zvolení vlády na parlamentní úrovni.¹⁰⁹ Tento předpoklad by mohla vyvrátit silná regionální strana. Otázkou ovšem zůstává, zdali taková strana na krajské úrovni existuje.

3.3 Volby do zastupitelstev krajů 2000

První volby do zastupitelstev krajů se konaly na konci roku 2000. Stalo se tak v polovině funkčního období menšinové vlády ČSSD.¹¹⁰ Ve volbách se ziskem 185 mandátů zvítězila tou dobou opoziční ODS. Přestože se jí podařilo získat necelou třetinu mandátů krajských zastupitelů, byly její výsledky v porovnání se Čtyřkoalicí,¹¹¹ která získala jen o 14 mandátů méně, nepřesvědčivé. Tabulka č. 12 uvádí zisky mandátů pro jednotlivé strany.

Tabulka č. 12: Výsledky krajských voleb z roku 2000

Politická strana	Počet mandátů
ODS	185
KSCM	161
ČSSD	111
KDU-ČSL	71
Ostatní strany¹¹²	147

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu.

Citelný propad naopak zaznamenala ČSSD, která získala jen 14,66 % hlasů, což jí vyneslo pouze 111 mandátů. Potvrzuje se zde tedy předpoklad vyvozený z teorie volebních cyklů. Výsledky totiž zcela jasně vypovídají o nespokojenosti občanů s

¹⁰⁸ ŠARADÍN, Pavel: *Teorie voleb druhého řádu a možnosti její aplikace v České republice*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008, s. 99.

¹⁰⁹ ŠVEC, K.: *Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008...*, s. 194.

¹¹⁰ BALÍK, Stanislav: *Triumf pravicových regionálních politiků*. *Revue Politika*, 2 (15), 2004, č. 9, s. 16.

¹¹¹ Pod pojmem Čtyřkoalice rozumíme účelové uskupení menších stran KDU-ČSL, ODA, US a Demokratické unie za účelem čelit hrozbě plynoucí z tehdejšího uzavření opoziční smlouvy.

¹¹² V kolonce "Ostatní strany" jsou kromě nezávislých a regionálních uskupení zahrnuty i všechny strany Čtyřkoalice (ODA, US, DEU) s výjimkou KDU-ČSL, která je vydělena zvlášť. K vyčlenění KDU-ČSL jsem se přiklonil především proto, že se jedná o stranu tradiční, která je na parlamentní úrovni kontinuálně zastoupena již od jejího vzniku v roce 1990, resp. 1993 a rovněž proto, že se v rámci projektu Čtyřkoalice jedná o nejsilnější stranu, jež má nezanedbatelné zastoupení i v dalších krajských volbách, nejen v těch z roku 2000.

vládní politikou ČSSD. Navíc, jak dokládá Lumír Swiech, v prvních krajských volbách voliči profilovali spíše strany již zavedené (tedy parlamentní) a nikoliv regionální.¹¹³ Tomuto předpokladu ostatně odpovídala i celá volební soutěž. Přesto se mimo tradiční strany ve volbách uplatnily i různá regionální hnutí často pocházející z daného kraje.¹¹⁴ Nicméně posoudíme-li, že takováto sdružení získala pouze 47 mandátů, což z celkového počtu křesel krajských zastupitelů představuje okolo 7 %, jedná se o zanedbatelný počet.

Tabulka č. 13: Sestavení povolebních koalic v krajích (volby 2000)

Kraj 2000	Strany koalice a mandáty		Opoziční strany a mandáty		V	K	KV	Typ koalice
Středočeský	ODS	21	KSČM	16	33	37	V + 4	MWC, MNP, MRC, MCWC
	4K	16	ČSSD	12				
Budějovický	ODS	16	KSČM	12	28	43	V + 15	Široká
	4K	13						
	ČSSD	8						
	SNK	6						
Plzeňský	ODS	13	KSČM	11	23	26	V + 3	MWC, MNP, MRC, MCWC
	4K	8	ČSSD	8				
	NEZ	5						
Karlovarský	ODS	15	KSČM	12	23	23 ₊₁	V + 1	SMC
	ČSSD	8	4K	9				
	J.Mutinský ¹¹⁵	1						
Ústecký	ODS	17	KSČM	18	28	28	V + 0	MWC, MSC, MNP, velká
	ČSSD	11	4K	9				
Liberecký	ODS	13	KSČM	9	23	28	V + 5	MWC, MNP
	4K	8	SOS	5				
	ČSSD	7	NEZ	3				
Královéhradecký	ODS	14	KSČM	10	23	28	V + 5	MWC, MNP, MRC, MCWC
	4K	14	ČSSD	7				
Pardubický	4K	15	KSČM	9	23	27	V + 4	MWC, MNP, MRC, MCWC
	ODS	12	ČSSD	7				
			SDRUŽ.PK	2				
Jihlavský	4K	13	KSČM	10	23	35	V + 12	Široká
	ODS	10						
	ČSSD	6						
	SNK	6						
Brněnský	4K	23	KSČM	15	33	36	V + 3	MWC, MNP, MRC, MCWC
	ODS	13	ČSSD	9				
			NPM	5				
Olomoucký	4K	15	KSČM	13	28	32	V + 4	MWC, MNP, MRC, MCWC
	ODS	12	ČSSD	10				
	NEZ	5						

¹¹³ SWIECH, Lumír: *Moravskoslezský kraj*. In: BALÍK, Stanislav – KYLOUŠEK, Jakub (eds.): *Krajské volby v České republice 2004*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2005, s. 207.

¹¹⁴ ŠIMKA, Karel – VODIČKA, Karel: *Místní státní správa a samospráva*. In: CABADA, Ladislav – VODIČKA, Karel (eds.): *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Portál, Praha 2003, s. 295.

¹¹⁵ Součástí exekutivní koalice mezi ODS a ČSSD se stal i bezpartijní Jiří Mutinský, jenž byl do Zastupitelstva Karlovarského kraje zvolen z kandidátní listiny Čtyřkoalice.

Zlínský	4K	15	KSČM	8	23	30	V + 7	SMC
	ODS	9	ČSSD	7				
	ZHN	6						
Ostravský	ODS	20	KSČM	18	33	36	V + 3	MWC, MNP, MRC, MCWC
	4K	12	ČSSD	11				
	SNK	4						

Zdroj: Autor na základě MRKLAS, Ladislav – SOKOL, Petr: *Ustavování krajských rad z pohledu teorie koalic a praxe*, s. 131-142.

Tabulka č. 13 odkazuje na pestrou mozaiku stran, jež se překročením 5 % uzavírací klauzule probíjaly do krajských zastupitelstev. Sloupečky v pravé části tabulky odkazují na nutnou nadpoloviční většinou v zastupitelstvu (V), počet křesel, jimiž disponuje koalice (K) a počet nadbytečných mandátů patřící koalici (KV). Daniel Čermák spolu s Tomášem Kosteckým a Janou Vobeckou vyzorovali, že v každém z krajů získaly politické strany jiný počet mandátů, což vedlo k větší pestrosti v sestavování vládních koalic.¹¹⁶ Toto tvrzení je v zásadě relevantní, byť musíme nutně připustit, že v každé z krajských koalic zasedá ODS.

Pokud se rozhodneme i na krajskou úroveň aplikovat kritérium ideologické vzdálenosti stran a kritérium počtu (kritérium předchozí zkušenosti s koaličním vládnutím na této úrovni není aplikovatelné, nicméně je možné se odvolat na zkušenost s vládnutím na parlamentní úrovni), pak vyvodíme, že v osmi ze 13 krajů byla ustavena koaliční vláda na bázi propojení stranického programu. Nejvíce se tak dělo mezi ODS a 4K (celkem čtyři případy) či ODS, 4K a regionální stranou (také čtyři případy). V devíti krajích byla ustavena koalice na bázi MWC, která je všech s výjimkou jednoho suplována i kritériem MNP a v sedmi případech pak také kritérii MRC a MCWC.

Nezanedbatelné ovšem není ani ustavení velkých koaličních vlád ve složení ODS a ČSSD (dva případy) či širokých nebo nadměrných koalicí mezi ODS, ČSSD a 4K (tři případy). Otázkou zůstává, proč zde došlo k ustavení velkých, nadměrných a širokých koalic. Odpovědí by mohla být zkušenost ODS s ČSSD z parlamentní úrovně. Vezmeme-li ovšem v potaz to, že vláda ČSSD zde byla menšinová, nezdá se, že by toto tvrzení mělo značné opodstatnění. Stanislav Balík uvádí, že ke vzniku velkých či nadměrných koalic dochází z mnoha důvodů:

- a) je kladen důraz na programové zájmy a vazby stran
- b) vznik široké koalice na "ochranu" před vyloučeným aktérem (KSČM)
- c) přesvědčení aktérů koalice o užitečnosti poměrného zastoupení všech stran

¹¹⁶ ČERMÁK, Daniel – KOSTELECKÝ, Tomáš – VOBECKÁ, Jana: *Druhé volby do krajských zastupitelstev – kontinuita nebo změna?* Evropská volební studia, 1, 2006, č. 2, s. 137.

d) zvýšení podpory v zastupitelstvu.¹¹⁷

V případě vytvoření velkých koalic mezi ODS a ČSSD nelze aplikovat hledisko důrazu na programové zájmy, avšak kritérium užitečnosti poměrného zastoupení a zvýšení podpory u zastupitelstva je v tomto ohledu smysluplnější. V případě nadměrných koalic je možné vyjma bodů c) a d) vzít v potaz i důraz na programové zájmy a vazby stran. Lze tedy konstatovat, že uzavření nadměrných a velkých koalic bylo u ODS a ČSSD motivováno především podílet se na aktivně na krajské správě. Vystává zde tak jistá analogie v oslabování *policy-seeking* přístupu a naopak posilování přístupu *office-seeking*.

3.4 Volby do zastupitelstev krajů 2004

Pro konání druhých krajských voleb v roce 2004 platí, že i tyto volby se konaly v době, kdy u vlády byla ČSSD tentokrát však vládnoucí v koalici s KDU-ČSL a US-DEU. Vzhledem k tomu, že se jedná již o druhé volby, je rovněž možné lépe porovnat platnost teorie volebních cyklů. Pavel Šaradín zde uvádí, že pro tyto krajské volby bylo charakteristické prolínání témat voleb prvního a druhého řádu. Dělo se tak v podstatě u všech stran.¹¹⁸ Přihlédneme-li k volebním výsledkům v tabulce č. 14, jsme pravděpodobně ihned schopni rozeznat rozdíly oproti volbám v roce 2000.

Tabulka č. 14: Výsledky krajských voleb z roku 2004

Politická strana	Počet mandátů
ODS	291
KSČM	157
ČSSD	105
KDU-ČSL	84
Ostatní strany	38

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu.

Na základě výsledků vidíme, že ODS v těchto volbách posílila celkem o 106 mandátů, naproti tomu KSČM, ČSSD a regionální strany mandáty ztratily. Stanislav Balík se domnívá, že za posílením ODS stojí především její opoziční role v parlamentu a rozpad Čtyřkoalice.¹¹⁹ Minimálně v případě Čtyřkoalice tomu tak skutečně může být,

¹¹⁷ BALÍK, S.: *Modely exekutivních koalic...*, s. 32.

¹¹⁸ Toto tvrzení je dokládáno především na stranických programech, viz KDU-ČSL a Zelená pro venkov či ČSSD a její billboardová kampaň "Myslím to upřímně". Zdroj: ŠARADÍN, P.: *Teorie voleb druhého řádu...*, s. 86-87.

¹¹⁹ BALÍK, Stanislav – KYLOUŠEK, Jakub: *Srovnání výsledků krajských voleb 2004*. In: BALÍK, Stanislav – KYLOUŠEK, Jakub (eds.): *Krajské volby v České republice 2004*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2005a, s. 220.

neboť ta v minulých krajských volbách dohromady získala 171 mandátů, avšak ve volbách v roce 2004 její nástupnické strany (KDU-ČSL, ODA, US-DEU) již získaly pouze 90 mandátů (součet mandátů za KDU-ČSL a US-DEU).

Tabulka č. 15: Sestavení povolebních koalic v krajích (volby 2004)

Kraj 2004	Strany koalice a mandáty		Opoziční strany a mandáty		V	K	KV	Typ koalice
Středočeský	ODS	32	KSČM	14	33	39	V + 6	SMC
	KOAL_STČ	4	ČSSD	12				
	SNK-ED	3						
Jihočeský	ODS	27	KSČM	12	28	36	V + 8	SMC
	KDU-ČSL	6	ČSSD	7				
	SNK	3						
Plzeňský	ODS	22	KSČM	10	23	25	V + 2	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KDU-ČSL	3	ČSSD	8				
			SNK	2				
Karlovarský	ODS	21	KSČM	12	23	28	V + 5	MWC, MNP, velká
	ČSSD	7	ED	3				
			KOAL_KV	2				
Ústecký	ODS	28	KSČM	17	28	38	V + 10	Velká
	ČSSD	10						
Liberecký	ODS	22	KSČM	10	23	28	V + 5	MWC, MNP, velká
	ČSSD	6	SOS	7				
Královéhradecký	ODS	21	KSČM	8	23	24	V + 1	MWC, MNP, MRC, MCWC
	SNK	3	ČSSD	6				
			KDU-ČSL	5				
			EDVPMSOS	2				
Pardubický	ODS	18	KSČM	9	23	30	V + 7	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KOAL_PAR	12	ČSSD	6				
Vysočina	ODS	15	KSČM	11	23	28	V + 5	SMC
	KDU-ČSL	10	ČSSD	6				
	SNK	3						
Jihomoravský	KDU-ČSL	20	KSČM	14	33	39	V + 6	MWC, MNP, MRC, MCWC
	ODS	19	ČSSD	9				
			ZEL_MOR	3				
Olomoucký	ODS	21	KSČM	15	28	30	V + 2	MWC, MSC, MNP, MRC, MCWC
	KDU-ČSL	9	ČSSD	10				
Zlínský	ODS	16	KSČM	8	23	34	V + 11	SMC
	KDU-ČSL	11	ED+NSK	3				
	ČSSD	7						
Moravsko-slezský	ODS	29	KSČM	17	33	37	V + 4	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KDU-ČSL	8	ČSSD	11				

Zdroj: Autor na základě *Grafika: kraje, krajské koalice a hejtmani* a dalších zdrojů.¹²⁰

Stejně jako v předchozím funkčním období i v roce 2004 zasedla ODS ve všech krajských radách, přičemž v devíti krajích vytvořila koalici s KDU-ČSL, SNK či Koalicemi pro daný kraj. Beze zbytku tak naplnila ideologické kritérium. Ve zbylých

¹²⁰ VÁCHA, Vladimír: *Jihočeský kraj: ODS se dohodla s KDU-ČSL na koalici*. Novinky.cz, 17.11.2004.
HRADIL, Miloslav: *V krajích dále vznikají koalice převážně ODS a lidovců*. Novinky.cz, 29.11.2004.
V Hradeckém kraji bude vládnout ODS s nezávislými. Novinky.cz, 14.11.2004.

čtyřech krajích pak třikrát přikročila k sestavení velké koalice s ČSSD a ve Zlínském kraji pak nadměrné ve složení ODS, ČSSD a KDU-ČSL. Přestože ODS získal svých mandátů téměř zdvojnásobila, není patrné, že by se tato skutečnost nějakým zásadním způsobem projevila do sestavování vládnoucích koalic. Za jednu z možných příčin Kamil Švec identifikuje snahu ODS navázat na koalice z předešlého funkčního období.¹²¹ Tomuto tvrzení nicméně odpovídá realita pouze ve dvou krajích (Karlovarský, Ústecký). Pokud by však nedošlo k rozpadu Čtyřkoalice a následnému poklesu počtu mandátů u nástupnických stran, pravděpodobně by se předpoklad navázání na předchozí koalice rozšířil o další osm krajů.

V důsledku nevalného volebního zisku se ČSSD ocitla v devíti ze 13 krajů v opozici a zopakovala si tak zkušenost s předchozím volebním obdobím. Pavel Šaradín vysvětluje neúspěch ČSSD především tím, že v krajských volbách uzpůsobila svou kampaň celostátním tématům a nesoustředila se na problematiku regionální politiky.¹²² Propad ČSSD tak umožnil v osmi krajích vytvořit koalice na bázi MWC, tentýž počet pak platí o koalicích MNP. Jistý pokles však sledujeme u koalic charakterizovaných jako MRC a MCWC, jichž je shodně o šesti. Naopak vzrůstající trend zaznamenávají koalice velké a nadměrné, jejichž počet se takřka zdvojnásobil.

Pro tyto krajské volby je stigmatické, že se v nich po vzoru voleb minulých nedařilo regionálním stranám (výjimku tvoří Koalice pro jednotlivé kraje). Především moravistické subjekty zaznamenaly neúspěch. Pavlína Springerová podotýká, že procentuální zisky se u těchto subjektů pohybují okolo 0,41-0,74 %, jsou tedy naprosto zanedbatelné.¹²³ Za jediný takovýto úspěšný subjekt bychom mohli považovat pouze uskupení ZELENÁ pro MORAVU, které získalo tři mandáty v zastupitelstvu Jihomoravského kraje. V případě ostatních uskupení však o volebním úspěchu nemůže být řeč, což jen dokazuje, že regionální strany nejsou v krajské politice tažnými koňmi.

¹²¹ ŠVEC, Kamil: *Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad v České republice*. In: NĚMEC, Jan – ŠŮSTKOVÁ, Markéta (eds.): *III. Kongres českých politologů*. Česká společnost pro politické vědy, Praha, Olomouc 2006, s. 661.

¹²² ŠARADÍN, Pavel: *Krajské volby v ČR – vstupní analýza*. In: ŠARADÍN, Pavel (ed.): *Krajské volby v České republice*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2006, s. 16.

¹²³ SPRINGEROVÁ, Pavlína: *Moravistické politické subjekty v krajských volbách 2004*. *Politologica*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 4, 2005, s. 158.

3.5 Volby do zastupitelstev krajů 2008

Oproti krajským volbám v letech 2000 a 2004 se politická situace na parlamentní úrovni proměnila, neboť vládu v té době vykonávala menšinová koalice pod vedením ODS. K této skutečnosti se ostatně nepřímo vyjadřuje S. Balík, který ve srovnání mezi lety 2000 a 2004 pozoruje stabilitu zastoupení. Sám se však ptá, co se stane, až na krajské úrovni dojde k porážce do té doby dominujících sil (především ODS). V tomto ohledu totiž nevyklučuje, že přes případnou porážku bude ODS i nadále pravděpodobně schopna usilovat o moc, např. prostřednictvím všekrajských koalic.¹²⁴ Na základě výsledků voleb a pozdějšího vzniku krajských vládních koalic se zdá, že se tento předpoklad částečně vyplnil, protože i po drtivé výhře ČSSD se ODS v několika krajích opětovně realizovala v exekutivní koalici (viz níže).

Tabulka č. 16: Výsledky krajských voleb z roku 2008

Politická strana	Počet mandátů
ČSSD	280
ODS	180
KSČM	114
KDU-ČSL	43
Ostatní strany	58

Zdroj: Volební server Českého statistického úřadu.

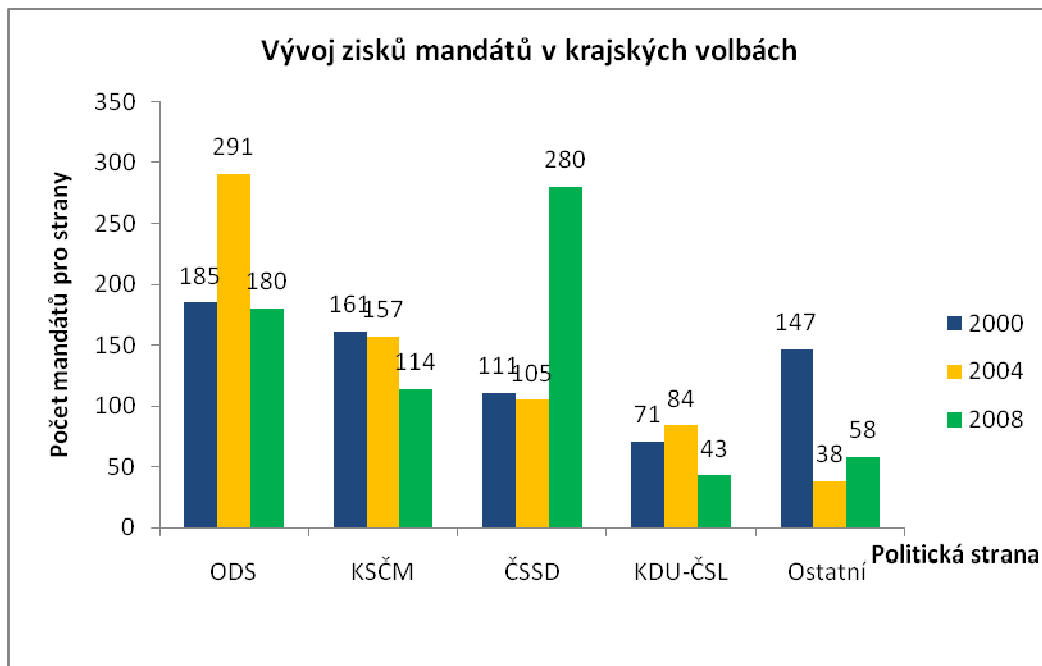
V porovnání s předešlými volbami se poměr mandátů pro jednotlivé strany poněkud změnil. ČSSD dokázala téměř ztrojnásobit svůj zisk, naproti tomu ODS ztratila na 111 mandátů. V případě zbylých stran není pozorovatelný významný výkyv. Stejně jako v případě krajských voleb v roce 2004 se i v těchto volbách potvrdila relevance teorie volebních cyklů. Mnohem důležitější je však skutečnost, že ČSSD i napotřetí ve své předvolební kampani vsadila na celostátní témata (v tomto případě na poplatky za léky), přičemž tato taktika se jí tentokrát vyplatila.¹²⁵ Krajské úrovni tak oproti předchozím obdobím začala dominovat celostátní témata. Alespoň v otázce předvolebního boje.

V příloženém grafu č. 2 pro ilustraci dokládám procentuální vývoj počtu mandátů pro jednotlivé strany za všechny krajské volby, které doposud proběhly.

¹²⁴ BALÍK, S.: *Typologie exekutivních koalic...*, s. 60-61.

¹²⁵ ELIÁŠOVÁ, Kateřina: *Jedny volby vyhrála ČSSD s poplatky, teď zkusí krizi*. Aktuálně.cz, 03.02.2009.

Graf č. 2: Vývoj zisků mandátů v krajských volbách¹²⁶

Zdroj: Autor na základě údajů z Volebního serveru Českého statistického úřadu.

Při sestavování vládních koalic byla až doposud (alespoň tomu tak bylo na parlamentní úrovni) uplatňována tzv. dohoda o vyloučení antisystémových subjektů (v českém prostředí se jedná o KSČM). Tato dohoda prozatím stále platí na parlamentní úrovni, nicméně v případě krajů došlo ve dvou případech (Moravskoslezský kraj, Karlovarský kraj) k porušení této dohody, což fakticky znamenalo vznik koalic, na nichž se podíleli komunističtí představitelé. Podle V. Havlíka je tato situace jen vyústěním dění, které započalo již v roce 2006, kdy se KSČM začala částečně vymaňovat ze své izolované pozice (odkazuje tím na snahy ČSSD vyjednat vládní koalici s KDU-ČSL, jež by byla podporována právě KSČM).¹²⁷ V této věci je důležité zmínit, že ČSSD neporušila vlastní bohumínské usnesení, neboť nerealizovala koalici s KSČM na parlamentní úrovni. Zároveň je potřeba zmínit, že koalice uzavřené v Moravskoslezském a Karlovarském kraji jsou prvními ideově propojenými koalicemi uzavřenými ČSSD.

¹²⁶ Modrý sloupec u kategorie "Ostatní" označuje kromě nezávislých a regionálních uskupení také všechny zbylé strany Čtyřkoalice (vyjma KDU-ČSL, které je vytyčeno zvlášť).

¹²⁷ HAVLÍK, V.: c. d., s. 16-17.

Tabulka č. 17: Sestavení povolebních koalic v krajích (volby 2008)

Kraj 2008	Strany koalice a mandáty		Opoziční strany a mandáty		V	K	KV	Typ koalice
Středočeský	ČSSD	26	ODS	25	33	26 (+10)	V - 7 (V + 3)	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KSČM	10	KSČM	10				
			"NSK"	4				
Jihočeský	ČSSD	22	KSČM	10	28	41	V + 13	MWC, MNP, velká
	ODS	19	KDU-ČSL	4				
Plzeňský	ČSSD	19	ODS	14	23	19 (+9)	V - 4 (V + 5)	MWC, MSC, MNP, MRC, MCWC
	KSČM	9	KSČM	9				
			KOALPLZI	3				
Karlovarský	ČSSD	16	ODS	9	23	28	V + 5	SMC
	KSČM	8	"Altern"	5				
	Doktoři	4	KOAL_KV1	3				
Ústecký	ČSSD	22	KSČM	12	28	35 +1	V + 8	SMC
	ODS	13	S.cz	7				
	M. Bernas ¹²⁸	1						
Liberecký	ČSSD	15	ODS	12	23	18 (+8)	V - 5 (V + 3)	MRC, MCWC
	SOS	3	KSČM	8				
	KSČM	8	SLK	7				
Králové- hradecký ¹²⁹	ČSSD	18	ODS	13	23	25	V + 2	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KOAL_HK1	4	KSČM	7				
	SNK-ED	3						
Pardubický	ČSSD	19	ODS	11	23	28	V + 5	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KOALPAR1	9	KSČM	6				
Vysočina	ČSSD	21	ODS	11	23	21 (+8)	V - 2 (V + 6)	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KSČM	8	KSČM	8				
			KDU-ČSL	5				
Jihomoravský	ČSSD	26	ODS	11	33	44	V + 11	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KDU-ČSL	18	KSČM	10				
Olomoucký	ČSSD	27	KSČM	10	28	45	V + 17	Široká
	ODS	13						
	KDU-ČSL	5						
Zlínský	ČSSD	18	KSČM	5	23	35	V + 12	SMC
	ODS	11	STAR+NEZ	5				
	KDU-ČSL	6						
Moravsko- slezský	ČSSD	31	ODS	18	33	42	V + 9	MWC, MNP, MRC, MCWC
	KSČM	11	KDU-ČSL	5				

Zdroj: Autor na základě *Kraje ve třetím volebním období* a údajů z informačních portálů jednotlivých krajů.¹³⁰

¹²⁸ Exekutivní koalice pro volební období 2008-2012 v Ústeckém kraji sestává ze zástupců ČSSD, ODS a Mirko Bernase, přeběhlíka bez politické příslušnosti, jenž byl do Zastupitelstva Ústeckého kraje zvolen z kandidátky hnutí Severočeši.cz.

Zdroj: *Boj o ústeckého hejtmana stále nerozhodnut*. Novinky.cz, 21. 11. 2008 a

K ČSSD v Ústí míří přeběhlík. Najednou nevdá. Zpravodajský portál iDNES.cz, 07. 11. 2008.

¹²⁹ Mimo zástupců SNK-ED navázala vítězivší ČSSD koaliční spolupráci také s Koalicí pro Královéhradecký kraj, za níž kandidovali představitelé KDU-ČSL a Neustraníků. Nicméně všechny čtyři mandáty, které Koalice ve volbách získala, připadly KDU-ČSL. Pro zjednodušení tak můžeme konstatovat, že koaliční spolupráce byla navázána mezi ČSSD, KDU-ČSL a SNK-ED.

¹³⁰ Viz: *Středočeský kraj*, <http://www.kr-stredocesky.cz>, *Jihočeský kraj*, <http://www.kraj-jihocesky.cz>, *Plzeňský kraj*, <http://www.kr-plzensky.cz>, *Karlovarský kraj*, <http://www.kr-karlovarsky.cz>, *Ústecký kraj*, <http://www.kr-ustecky.cz>, *Liberecký kraj*, <http://www.kraj-lbc.cz>, *Královéhradecký kraj*, <http://www.kr-kralovehradecky.cz>, *Pardubický kraj*, <http://www.pardubickykraj.cz>, *Vysočina*, <http://www.kr-vysocina.cz>, *Jihomoravský kraj*, <http://www.kr-jihomoravsky.cz>, *Olomoucký kraj*, <http://www.kr-olomoucky.cz>.

Analogicky k situaci po volbách v roce 2004, když ve všech radách krajů zasedla ODS, to je nyní ČSSD, která obsadila křesla ve všech radách. V případě Vysočiny, Středočeského, Plzeňského a Libereckého kraje však vznikla poměrně paradoxní situace. V radách těchto krajů totiž zasedají pouze zástupci ČSSD, nicméně ani v jednom případě nemají v zastupitelstvu kraje jako strana většinu. Jelikož však Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích nedovoluje vznik menšinových vlád (viz na straně 41) vyvstává v této věci reálný rozpor. Kamil Švec se snažil na tuto otázku nalézt odpověď. S přihlédnutím k tomu, že jsou krajské vlády vázány na hlasování zastupitelstva, je jasné, že se o menšinovou vládu jednat nemůže, protože i legislativní koalice je v principu koalicí. Švec proto podotýká, že se v případě těchto krajů jedná o klasické koalice se zastoupením KSČM, byť ČSSD je tak sama nenazývá.¹³¹ Z reálného hlediska fungování rad totiž není možné, aby menšinová vláda vznikla. Jako vhodnější se však zdá tyto koalice mezi ČSSD a KSČM nazývat koalicemi s tichou podporou, protože KSČM v nich nemá reálné zastoupení.

Z hlediska ideologického propojení ČSSD vytvořila celkem devět krajských koalic odpovídající tomuto kritériu, přičemž v šesti případech se jedná o koalice uzavřené společně s KSČM, ve zbylých třech pak se středovými stranami. Co se koalic ČSSD a ODS týče, ty jsou ve srovnání s minulými obdobími stejně četné. Ve dvou případech ČSSD uzavřela s ODS velkou koalici (ta je v Ústeckém kraji doplněna ještě o přeběhlíka z uskupení Severočeši.cz), v dalších dvou případech se pak obě strany společně s KDU-ČSL podílejí na nadměrné koalici.

I přes změnu ve vedeních krajů, do nichž nastoupila ČSSD se svými koaličními partnery, ve výsledku nezaznamenáváme pokles počtu jednotlivých typů koalic. MWC koalic je v tomto případě celkem osm, totéž platí o koalici MNP. Mírný nárůst v počtu pak pozorujeme u koalic typu MRC a MCWC. Jednoho zástupce má i koalice MSC, konkrétně se jedná o Plzeňský kraj. V případě nadměrných koalic není zaznamenána velká změna, početně tyto koalice odpovídají číslu tři, pouze u širší a velké koalice se setkáváme s jedním uskupením.

[olomoucky.cz](http://www.olomoucky.cz), *Zlínský kraj*, <http://www.kr-zlinsky.cz>, *Moravskoslezský kraj*, <http://www.kr-moravskoslezsky.cz>.

¹³¹ ŠVEC, K.: *Analýza voleb do krajských zastupitelstev*, s. 199.

3.6 Hlavní město Praha

Přestože se předchozí analýza ustavování exekutivních koalic zabývala krajskou úrovní vládnutí, bylo v ní zahrnuto pouze 13 krajů. Nicméně Česká republika se administrativně člení do čtrnácti krajů. Většina autorů však při této příležitosti vynechává Pražský kraj, protože ačkoliv má Praha postavení kraje, konají se zde volby souběžně s volbami komunálními.¹³² To je dáno tím, že Zastupitelstvo hlavního města Prahy zároveň funguje jako zastupitelstvo krajské.¹³³ V neprospěch vyčlenění Prahy z analýzy koaličního chování v krajích dle K. Švece hovoří především již zmíněná rozdílná periodicita voleb, ale také magistrátní obsah jednání.¹³⁴ Osobně jsem si tohoto rozdílu vědom, nicméně i přesto považuji za důležité, aby Praha byla do celkového výčtu zahrnuta, byť i s vědomím, že vypovídací schopnost takového kroku bude minimální.

Tabulka č. 18: Přehled povolebních koalic na pražském magistrátu (1998-2010)

Volební období	Strany koalice a mandáty		Opoziční strany a mandáty		V	K	KV	Typ koalice
1998	ODS	21	4K	16	28	31	V + 3	MWC, MNP, Velká koalice
	ČSSD	10	KSČM	8				
2002	ODS	30	Sdruž. ED, NK	15	36	42	V + 6	MWC, MNP, Velká koalice
	ČSSD	12	KSČM	8				
			SNK, SZ, SOS	2				
			US-DEU	2				
		KDU-ČSL	1					
2006	ODS	42	ČSSD	12	36	42	V + 6	Jednobarevná většinová ¹³⁵
			SZ	6				
			KSČM	6				
			SNK-ED	4				
2010	ODS	20	TOP09	26	32	34	V + 2	MWC, MSC, MNP, velká
	ČSSD	14	KSČM	3				

Zdroj: autor na základě Informačního portálu Hlavního města Prahy, <http://magistrat.praha-mesto.cz>

V důsledku rozdílné periodicity voleb do zastupitelstev obcí, pod něž Praha spadá, a zastupitelstev krajů je potřeba zmínit i volby z roku 1998, neboť zastupitelstvo, jež vzešlo z těchto voleb, po dva roky (2000-2002) vykonávalo funkci krajského zastupitelstva. Ačkoliv počet zastupitelů hlavního města není fixní (toto rozmezí je

¹³² Toto nařízení upravuje Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, který definuje zastupitelstvo hlavního města Prahy jako zastupitelstvo podléhající komunálnímu harmonogramu voleb. Zdroj: Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, § 48, odst. 1. Portál veřejné správy České republiky, <http://portal.gov.cz>.

¹³³ ŠIMKA, K. – VODIČKA, K.: c. d., s. 282.

¹³⁴ ŠVEC, K.: *Analýza voleb do krajských zastupitelstev...*, s. 187.

¹³⁵ Ve volebním období 2006-2010 zasedali v Radě Hlavního města Prahy také zástupci Strany zelených (Petr Štěpánek) a SNK-Evropských demokratů (Markéta Reedová), nicméně oba v průběhu volebního období z rady odstoupili. Zdroj: BERNÝ, Aleš: *Vedení Prahy bude čistě modré, kritici ODS odcházejí*.

pohyblivé a mění se s každými nadcházejícími volbami), ODS se vždy podařilo zasednout v radě města. Ve třech ze čtyř sledovaných období vytvořila vládní koalici s ČSSD, která je ze své podstaty koalici velkou (v ideologickém slova smyslu), nicméně z matematického hlediska se jedná o minimální vítěznou koalici. V případě funkčního období 2006-2010 ODS byla schopna na základě výsledků voleb vytvořit jednobarevnou většinovou vládu, což je jev na krajské úrovni doposud nevídaný. Výjimkou z tohoto pravidla je pouze Ústecký kraj v období 2004-2008, kde ODS získala 28 mandátů, což přesně odpovídalo nutné nadpoloviční většině. I přestože strana disponovala minimálním nutným počtem křesel v zastupitelstvu, raději do rady přizvala ještě ČSSD.

Petr Jüptner v případě největších obcí, k nimž Prahu můžeme také zařadit, byť nespadá do struktury statutárních měst, konstatuje, že se zde často vytvářejí spíše širší koalice.¹³⁶ Tuto praxi posléze zdůvodňuje nižší ideologickou vyhraněností komunální politiky. Srovnáme-li tento poznatek s krajskou úrovní, dospějeme k závěru, že k sestavování minimálních vítězných a širokých koalic dochází přibližně se stejnou četností. Jelikož se nejedná o nic neobvyklého, lze v zásadě obdobná kritéria uplatnit i na úrovni krajů a přirovnat tak krajské koalice ke koalicím působícím ve velkých městech. Praha jako taková se totiž ve výsledném typu koalic nikterak zásadně neliší od krajských koalic. Jediným rozdílem je zde takřka kontinuální vláda ODS s ČSSD.

3.7 Závěrečné zhodnocení krajských voleb

Přistoupíme-li k závěrečnému zhodnocení metodiky ustavování krajských koalic, nabízí se několik okruhů. Tím hlavním je relativně odlišná povaha krajské úrovně, v níž sehraávají roli jiná témata než na celostátní úrovni. S výjimkou krajských voleb v roce 2008 se neprokázalo, že by témata důležitá na celostátní úrovni nějakým způsobem zasahovala do dění v krajích, resp. do krajské volební soutěže. Spíše než s volebním programem se výsledky voleb pojí s teorií volebních cyklů. V případě prvních krajských voleb tento poznatek ještě není patrný, neboť zde existuje jen velmi malý prostor pro danou analýzu, který ještě zužuje vyrovnaný volební výsledek prvních dvou zúčastněných subjektů. V zásadě lze ale říci, že i zde již vnímáme praktické zohlednění této teorie. Její závěry se pak naplno potvrdily v nadcházejících volbách v roce 2004 a opětovně i ve volbách v roce 2008. Jak vidno, krajská politika slouží jako jakýsi protipól politice parlamentní, alespoň co se cyklického střídání vlád týče.

¹³⁶ JÜPTNER, P.: c. d., s. 98.

Při sledování analýzy ideologické blízkosti stran, resp. vnímání tohoto hlediska jako převládajícího prvku na krajské úrovni, docházíme k nejednoznačnému závěru. Ačkoliv výsledky ukazují, že tři pětiny až dvě třetiny krajských vlád ve všech obdobích byly vlády minimální vítězné ideologicky propojené, vyskytuje se zde i nezanedbatelný počet velkých, nadměrných či širokých koaličních vlád. Samozřejmě, to, jaká koalice bude vytvořena, záleží především na volebních výsledcích a až následně na ochotě politických stran jednat o sestavení koalice. Nicméně v nemalém množství případů sledujeme, jak se z koalic původně minimálních vítězných staly koalice nadměrné nebo velké. Přestože je tedy ideologické východisko nejdůležitějším prvkem, který určuje koaliční politiku na krajské úrovni, není zdaleka jediným. Za stejně důležité hledisko lze považovat charakter zkoumané úrovně, v tomto případě tedy kraj.

Závěr

Předcházející text se snažil nalézt odpověď na otázku, existují-li v rámci utváření koaličních vlád na celostátní a krajské úrovni rozdíly. Výsledky voleb do poslanecké sněmovny a zastupitelstev koalic jsem proto podrobil srovnávací analýze, v níž jsem využil typologických konceptů vycházejících z teorie her a teorie koalic. Prostřednictvím použité literatury a čtyř předem definovaných faktorů odvolávajících se na ideologickou vzdálenost stran, jejich počet a velikost v zastupitelském orgánu, charakter analyzované úrovně vládnutí a předešlou zkušenost stran s koaličním vládnutím jsem byl schopen nalézt jisté zákonitosti koaličního chování definující českou politickou scénu.

Při srovnávání procesu utváření exekutivních koalic na celostátní (parlamentní) a regionální (krajské úrovni) nedocházím ke zcela jednoznačnému závěru. To, jakým způsobem funguje logika uzavírání koaličních vlád, v první řadě ovlivňuje vnitřní charakteristika úrovně, na jejíž bázi koalice vznikají. Je však příznačné, že ani v rámci těchto úrovní nenalzáme zcela identický klíč, jenž by měl z dlouhodobého hlediska zásadní vliv na utváření koaličních struktur. O to komplikovanější pak je tyto hypotetické vzorce chování (tedy v případě, že vůbec existují) přenést z jedné úrovně analýzy na druhou. Nicméně se domnívám, že v tomto ohledu jsem seznam jistých úspěchů.

Celostátní (parlamentní) úroveň koaličního vládnutí se vyznačuje dvěma základními, avšak protichůdnými tendencemi. Zprvde zde sledujeme tradici sestavování minimálních vítězných koalic propojených na ideologické bázi. Parlamentní politická praxe také nicméně vykazuje relativně častý příklon k vytvářením menšinových vlád. Tyto menšinové vlády však byly zpravidla rovněž konstituovány na programovém základě. V zásadě se tedy potvrzuje předpoklad, že i přes odlišný charakter a stranickou velikost jednotlivých vlád, je převážná většina těchto vlád ustavována na základě působení jednotného klíče – programové propojenosti stran. Ideologické pojítko mezi stranami je tím hlavním, co drží celý systém v chodu. Pro české politické prostředí proto připadá v úvahu relevance socioekonomické konfliktní linie, která již od počátku strukturovala stranický systém, který typologicky vykrytalizoval na pravolevé škále. Spolu s tím, jak se s touto identifikací sžily parlamentní strany, je možné usuzovat, že hypotéza odvolávající se na posilování obsahového rozměru politiky v rámci parlamentní úrovně, platí za ověřenou

Nyní zůstává otázkou, do jaké míry se toto schéma, jímž se vyznačuje parlamentní úroveň vládnutí, promítá do procesu ustavování exekutivních koalic na krajské úrovni. Pro krajskou úroveň je v tomto ohledu charakteristická menší míra politizace. Jinými slovy se zde ideologická vzdálenost a vyhraněnost mezi jednotlivými stranami rozměňuje a krajská politická aréna se stává více nakloněnou konsenzuálnímu způsobu vládnutí. V porovnání s parlamentní úrovní, kde nedochází k uzavírání velkých, nadměrných a širokých koalic, se toto jeví jako průkazné. Principy ideologické polarizace jsou zde oslabovány povahou témat a politického obsahu, jež je specifický pro nižší správní úroveň. V tomto ohledu nehraje ani velikost zastoupených stran výraznou roli, neboť často se stává, že do koalice jsou přizvány i subjekty, jež by v ní nutně nemusely být.

Pro krajskou úroveň je tak více než pro parlamentní úroveň typická snaha účastnit se co největšího počtu vládních koalic. Velmi těžko si lze jinak vysvětlit, proč by docházelo k uzavírání nadměrných či širokých koaličních vlád. V opačném případě by došlo k projevům iracionality a sestavení takové koalice by jednoduše nebylo možné, protože by odporovalo všem zažitým představám. Krajská úroveň se proto blíží úrovni komunální, ani ne tak se snahou přicházet s politickým programem a prosazovat jej, jako spíše se na (nějakém) politické programu podílet a nezaujímat pouze statické místo bezmocné opozice. Jinými slovy: krajská úroveň vlivem této premisy částečně upouští od programového hlediska a snahy prosadit program a namísto toho se soustředí spíše na získávání výhod a postů pramenících z členství v radách.

Na druhou stranu se zdá, že i na krajské úrovni se do značné míry projevují témata a postoje typické spíše pro centrální úroveň. To ostatně dokazuje i to, že množství koaličních vlád sestavených v povolebních jednáních z let 2000, 2004 i 2008 bylo založeno na principu minimálně vítězných ideologicky propojených koalic. Logika ideologické blízkosti zde proto není zanedbatelná. V souvislosti s volbami v roce 2008 se na krajské úrovni objevil ještě jeden fenomén, který nemá na celostátní úrovni obdoby – společná vláda levicových stran ČSSD a KSČM. To jen dále krajskou úroveň vzdaluje o úroveň parlamentní, kde stále platí formální dohoda o vyloučení KSČM. Pokud můžeme z předchozí analýzy soudit, pak je ideologická vzdálenost mezi stranami alespoň částečně relevantní ve vztahu ke koaličnímu vládnutí. Nicméně i přesto není v žádném případě jediným jednotícím prvkem. Tato otázka tak do jisté míry zůstává nezodpovězená. S nadsázkou lze tvrdit, že co kraj, to jiný styl politiky. Spíše než jedna

obecná tendence se zde prosazuje několik přístupů – od ideologicky značně zakotvených, přes přístupy všezahrnující až po minimalistické.

I teorie volebních cyklů doznává s ohledem na zjištění dosažených v práci značné relevance. Ačkoliv v případě prvních krajských voleb nebylo možné prokázat jednoznačnou souvislost, což stěžovaly především velmi vyrovnané výsledky jednotlivých stran, již s dalšími volbami se relevance této teorie potvrdila. V době, kdy na celostátní úrovni vládla ČSSD, si ODS vydobyla značné postavení na krajské úrovni, když zasedla ve všech radách krajů a obsadila posty na 12 hejtmanstvích. Obdobná situace se odehrála o čtyři roky později s tím rozdílem, že vítěznou stranou krajských voleb tentokrát byla ČSSD, která na parlamentní úrovni setrvala v opozici. Rovněž jí se podařilo obsadit rady všech krajů a pro své představitele získat posty všech hejtmánů. Teorie volebních cyklů tak doznává ve vztahu ke krajským volbám značné relevance. Problematické ovšem je, že až doposud se konaly pouze troje volby, což je ještě malý počet případů, z něhož by šlo vyvozovat definitivní závěry. Za otevřené lze považovat i to, že se krajské volby prozatím vždy konaly v poločase voleb parlamentních. Můžeme se jen domnívat, jaká situace by nastala, kdyby došlo k vypsání předčasných parlamentních voleb přibližně v době konání voleb krajských. Potvrdily by se i tehdy závěry teorie volebních cyklů nebo by se naopak logika krajských voleb řídila průběhem a kontextem voleb parlamentních?

Za účelem zpřesnění poznatků vyplývajících z výsledků této práce, resp. jejich opětovnému ověření, se jeví jako vhodné nadále pracovat především s krajskou úrovní vládnutí. Studium této úrovně totiž vykazuje v analytickém rázu jisté mezery. Pro odstranění tohoto handicapu by bylo vhodné podrobit jednotlivá funkční období krajských samospráv detailnější analýze. A to jak mezi volebními obdobími tak i kraji. Předně bych však již provedený teoretický výklad ještě doplnil o jevy, jež mají na konstituování volební soutěže nemalý vliv, nicméně do studia koalic jako takového se přímo neprojevují. Mám na mysli především praktickou aplikaci volebního systému a teorii společenských štěpení.

V oblasti dalšího výzkumu koaličního chování by pak bylo možné porovnat dosavadní zjištění ještě s komunální úrovní vládnutí. Zde by bylo nicméně v důsledku podoby této úrovně potřebné jasné vymezení jednotek analýzy, jimiž se výzkum bude zabývat. Provedením komparativního výzkumu všech tří úrovní by bylo možné zjistit, jakými vzorci chování se řídí česká politická scéna a zdali se tyto od sebe navzájem liší.

Prameny a literatura

Prameny

Tištěné

Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006. Český statistický úřad, 2008, 310 s.

Elektronické

BERNÝ, Aleš: *Vedení Prahy bude čistě modré, kritici ODS odcházejí.* Zpravodajský portál iDNES.cz, 15. 12. 2009, <http://www.idnes.cz>.

BEROUNSKÝ, Jiří: *Povolební vyjednávání.* Český rozhlas 6, 01.07.2002, <http://www.rozhlas.cz>.

Boj o ústeckého hejtmana stále nerozhodnut. Novinky.cz, 21. 11. 2008, <http://www.novinky.cz>.

ELIÁŠOVÁ, Kateřina: *Jedny volby vyhrála ČSSD s poplatky, teď zkusí krizi.* Aktuálně.cz, 03.02.2009, <http://aktualne.centrum.cz>.

HRADIL, Miloslav: *V krajích dále vznikají koalice převážně ODS a lidovců.* Novinky.cz, 29. 11. 2004, <http://www.novinky.cz>.

K ČSSD v Ústí míří přeběhlík. Najednou nevdá. Zpravodajský portál iDNES.cz, 07. 11. 2008, <http://www.idnes.cz>.

Kraje ve třetím volebním období. Deník veřejné správy, 06. 03. 2009, <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6362200> (29.03.2011).

V Hradeckém kraji bude vládnout ODS s nezávislími. Novinky.cz, 14. 11. 2004, <http://www.novinky.cz>.

VÁCHA, Vladimír: *Jihočeský kraj: ODS se dohodla s KDU-ČSL na koalici.* Novinky.cz, 17. 11. 2004, <http://www.novinky.cz>.

Václav Klaus přijal demisi Topolánkovy vlády. Zpravodajský portál iDNES.cz, 11.10.2006, <http://www.idnes.cz>.

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). Portál veřejné správy České republiky, <http://portal.gov.cz>.

Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů. Portál veřejné správy České republiky, <http://portal.gov.cz>.

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze. Portál veřejné správy České republiky, <http://portal.gov.cz>.

Použité internetové zdroje

Česká strana sociálně demokratická, <http://www.cssd.cz>

Jihočeský kraj, <http://www.kraj-jihocesky.cz>

Jihomoravský kraj, <http://www.kr-jihomoravsky.cz>

Karlovarský kraj, <http://www.kr-karlovarsky.cz>

Komunistická strana Čech a Moravy, <http://www.kscm.cz>

Kraj Vysočina, <http://www.kr-vysocina.cz>
Královéhradecký kraj, <http://www.kr-kralovehradecky.cz>
Křesťanská demokratická unie-Československá strana lidová, <http://www.kdu.cz>
Liberecký kraj, <http://www.kraj-lbc.cz>
Magistrát Hlavního města Prahy, <http://magistrat.praha-mesto.cz>
Moravskoslezský kraj, <http://www.kr-moravskoslezsky.cz>
Občanská demokratická aliance, <http://www.oda.cz>
Občanská demokratická strana, <http://www.ods.cz>
Olomoucký kraj, <http://www.kr-olomoucky.cz>
Pardubický kraj, <http://www.pardubickykraj.cz>
Plzeňský kraj, <http://www.kr-plzensky.cz>
Strana zelených, <http://www.zeleni.cz>
Středočeský kraj, <http://www.kr-stredocesky.cz>
TOP 09, <http://www.top09.cz>
Unie Svobody-Demokratická unie, <http://www.unie.cz>
Ústecký kraj, <http://www.kr-ustecky.cz>
Věci veřejné, <http://www.veciverejne.cz>
Volební server Českého statistického úřadu, <http://www.volby.cz>
Zlínský kraj, <http://www.kr-zlinsky.cz>

Literatura

AUSTEN-SMITH, David – BANKS, Jeffrey: *Elections, Coalitions, and Legislative Outcomes*. The American Political Science Review, 82, 1988, č. 2, s. 405-422, <http://www.jstor.org/stable/1957393> (29.03.2011).

BALÍK, Stanislav – KYLOUŠEK, Jakub: *Srovnání výsledků krajských voleb 2004*. In: BALÍK, Stanislav – KYLOUŠEK, Jakub (eds.): *Krajské volby v České republice 2004*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2005a, s. 220-233.

BALÍK, Stanislav: *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, 387 s.

BALÍK, Stanislav: *Modely exekutivních koalic na komunální úrovni*. In: DANČÁK, Břetislav – FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2005d, s. 26-39.

BALÍK, Stanislav: *Triumf pravicových regionálních politiků*. Revue Politika, 2 (15), 2004, č. 9, s. 15-20, http://www.cdk.cz/rp_i.php?pg=clanky&cl=222 (08.03.2011).

BALÍK, Stanislav: *Typologie exekutivním koalic v českém prostředí*. In: CABADA, Ladislav (a kol.): *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, s. 53-67.

BUDGE, Ian – LAVER, Michael: *Office Seeking and Policy Pursuit In Coalition Theory*. *Legislative Studies Quarterly*, 11, 1986, č. 4, s. 485-506, <http://www.jstor.org/stable/439930> (14.03.2011).

CABADA, Ladislav – ŠANC, David: *Český stranický systém ve 20. století*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2005, 223 s.

CABADA, Ladislav: *Koaliční vládnutí v České republice – teoretická východiska v porovnání s praktickým naplněním*. In: CABADA, Ladislav a kol.: *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, s. 9-26.

ČERMÁK, Daniel – KOSTELECKÝ, Tomáš – VOBECKÁ, Jana: *Druhé volby do krajských zastupitelstev – kontinuita nebo změna?* *Evropská volební studia*, 1, 2006, č. 2, s. 136-160, <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/002/evs2-1.pdf> (08.03.2011).

ČERNÝ, Ondřej: *Koaliční vládnutí v České republice ve volebním období 2002-2006 (mýty a skutečné koalice v poslanecké sněmovně)*. In: CABADA, Ladislav (ed.): *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, s. 84-105.

ČERVENKA, Jan: *Současný stranický systém z perspektivy konfliktních linií*. In: KUNŠTÁT, Daniel (ed.): *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha 2006, s. 115-138.

DODD, Lawrence: *Party Coalitions in Multiparty Parliaments: A Game-Theoretic Analysis*. *The American Political Science Review*, 68, 1974, č. 3, s. 1093-1117, <http://www.jstor.org/stable/1959150> (14.03.2011).

DÜRR, Jakub – ŽÍDKOVÁ, Markéta: *Povolební jednání a sestavení vlády*. In: ŠARADÍN, Pavel (ed.): *Volby '98: předvolební situace, programy, výsledky*. Nakladatelství Doplněk, Brno 2000, s. 136-143.

FIALA, Petr – MIKŠ, František: *Opoziční smlouva: pokus o předběžnou bilanci*. *Proglas*, 10, 1999, č. 9, s. 1-3.

FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil: *Teorie a praxe sestavování vlády v České republice*. In: ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds.): *Volby do poslanecké sněmovny v roce 2006*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, s. 188-202.

Grafika: Kraje, krajské koalice a hejtmani. *Cevro Revue*, 7, 2007, č. 11, <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2007/11/197809-grafika-kraje-krajske-koalice-hejtmani.html> (22.03.2011).

HANÁČEK, Vladimír: *Typologie českého stranického systému po roce 1989*. *E-polis.cz*, 21.10.2010, <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/540-typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html> (22.03.2011).

HAVLÍK, Vlastimil – KOPEČEK, Lubomír: *Krise vládnutí v České republice – analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení*. *Politologický časopis*, 15, 2008, č. 3, s. 183-205.

HAVLÍK, Vlastimil: *Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010*. In: BALÍK, Stanislav a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2010, s. 11-33.

HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2004, 223 s.

JÚPTNER, Petr: *Komunální koalice a politické modely*. Politologická revue, 10, 2004, č. 2, s. 81-101.

KABÁT, Martin – PINK, Michal: *Parlamentní volby 2006 a volební geografie*. In: ČALOUK, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds.): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2006, s. 123–144.

KELLEY, E. W.: *Techniques of Studying Coalition Formation*. Midwest Journal of Political Science, 12, 1968, č. 1, s. 62-84, <http://www.jstor.org/stable/2110155> (09.03.2011).

KLÍMA, Michal: *Skrytá tichá velká koalice*. Politologický časopis, 6, 1999, č. 2, s. 170-182.

LAVER, Michael – SCHOFIELD, Norman: *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*. Oxford University Press, New York 1991, 308 s.

LEISERSON, Michael: *Factions and Coalitions in One-party Japan: An Introduction Based on the Theory of Games*. The American Political Science Review, 62, 1968, č. 3, s. 770-789, <http://www.jstor.org/stable/1953429> (28.03.2011).

MRKLAS, Ladislav – SOKOL, Petr: *Ustavování krajských rad z pohledu teorie koalic a praxe*. In: MRKLAS, Ladislav (ed.): *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře*. Praha 2001a, s. 131-142.

MRKLAS, Ladislav – SOKOL, Petr: *Výsledky krajských voleb a teorie koalic*. Parlamentní zpravodaj, 7, 2001b, č. 1, s. 34-36.

NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Sociologické nakladatelství, Praha 1997, 275 s.

NOVÁK, Miroslav: *Typy vlád a jejich utváření: ČR v komparativní perspektivě*. In: NOVÁK, Miroslav – LEBEDA, Tomáš (eds.): *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá Voda 2004, s. 311-343.

PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2005, 203 s.

RIKER, William Harrison: *The Theory of Political Coalitions*. Yale University Press, New Heaven, London 1962, 312 s.

RYBOVÁ, Drahomíra: *Srovnávací analýza utváření koalic ve statutárních městech, krajích a na celostátní úrovni*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc, FFUP 2009, 66 s.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií: empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. Portál, Praha 2000, 303 s.

- SCHOFIELD, Norman: *Political competition and multiparty coalition governments*. European Journal of Political Research, 23, 1993, č. 1, s. 1-33, http://www.ub.edu/grepa/coalicions/schofield_EJPR.pdf (09.03.2011).
- SPRINGEROVÁ, Pavlína: *Moravistické politické subjekty v krajských volbách 2004*. Politologica. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 4, 2005, s. 151-179, www.cceol.com (08.03.2011).
- STRNADOVÁ, Lenka: *Proces formování povolebních koalic v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR a na úrovni samosprávy: komparativní analýza*. In: CABADA, Ladislav (ed.): *Koalice a koaliční vztahy*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2006, s. 27–52.
- SWIECH, Lumír: *Moravskoslezský kraj*. In: BALÍK, Stanislav – KYLOUŠEK, Jakub (eds.): *Krajské volby v České republice 2004*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2005, s. 206–219.
- ŠARADÍN, Pavel – ŠULÁK, Tomáš: *Krajské volby 2000 – Olomoucký kraj*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2001, 156 s.
- ŠARADÍN, Pavel: *Krajské volby v ČR – vstupní analýza*. In: ŠARADÍN, Pavel (ed.): *Krajské volby v České republice*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2006, s. 7-35.
- ŠARADÍN, Pavel: *Teorie voleb druhého řádu a možnosti její aplikace v České republice*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008, 161 s.
- ŠEDO, Jakub: *Stabilita zastoupení v České republice*. In: DANČÁK, Břetislav – HLOUŠEK, Vít (eds.): *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Mezinárodní politologický ústav, Brno 2006, s. 145–155.
- ŠIMKA, Karel – VODIČKA, Karel: *Místní státní správa a samospráva*. In: CABADA, Ladislav – VODIČKA, Karel (eds.): *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Portál, Praha 2003, 351 s.
- ŠULÁK, Tomáš: *Výsledky voleb a jejich analýza*. In: ŠARADÍN, Pavel a kol.: *Volby 2002. Analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Periplum, Olomouc 2002, s. 89-116.
- ŠVEC, Kamil: *Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004*. Acta Politologica, 2, 2010, č. 2, s. 186-204, http://tarantula.ruk.cuni.cz/ACPOENG-19-version1-2010_Svec_02_02.pdf (14.03.2011).
- ŠVEC, Kamil: *Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad v České republice*. In: NĚMEC, Jan – ŠŮSTKOVÁ, Markéta (eds.): *III. Kongres českých politologů*. Česká společnost pro politické vědy, Praha, Olomouc 2006, s. 655-666, http://tarantula.ruk.cuni.cz/ACPO-14-version1-Svec_K_Teorie_koalic.pdf (07.03.2011).
- TÓKA, Gábor: *Koaliční preference ve střední a východní Evropě*. Politologická revue, 2, 1996, č. 2, s. 71–86.

Seznam příloh (v textu)

Příloha 1: Třídy a typy koalic podle Stanislava Balíka	23
Příloha 2: Zařazení českých parlamentních stran na pravo-levé ose	26
Příloha 3: Vývoj procentuálního složení ČNR a PS PČR 1990–2010	28
Příloha 4: Přehled zisků mandátů politických stran ve volbách do ČNR 1992.....	29
Příloha 5: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 1996.....	31
Příloha 6: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 1998.....	32
Příloha 7: Pravděpodobné a hypotetické koaliční vlády (1998)	33
Příloha 8: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 2002.....	35
Příloha 9: Pravděpodobné a hypotetické koaliční vlády (2002)	35
Příloha 10: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 2006....	36
Příloha 11: Pravděpodobné a hypotetické koaliční vlády (2006)	37
Příloha 12: Přehled zisků mandátů politických stran v parlamentních volbách 2010....	38
Příloha 13: Pravděpodobné a hypotetické koaliční vlády (2010)	39
Příloha 14: Chronologický přehled českých vlád	40
Příloha 15: Výsledky krajských voleb z roku 2000	43
Příloha 16: Sestavení povolebních koalic v krajích (volby 2000)	44
Příloha 17: Výsledky krajských voleb z roku 2004	46
Příloha 18: Sestavení povolebních koalic v krajích (volby 2004)	47
Příloha 19: Výsledky krajských voleb z roku 2010	49
Příloha 20: Vývoj zisků mandátů v krajských volbách	50
Příloha 21: Sestavení povolebních koalic v krajích (volby 2008)	51
Příloha 22: Přehled povolebních koalic na pražském magistrátu (1998-2010).....	53

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je za pomoci teorie koalic porovnat proces utváření exekutivních koalic na parlamentní a krajské úrovni. Práce je rozdělena do tří kapitol tak, aby podala ucelený náhled na danou problematiku. V první kapitole textu se zabývám teoretickým vymezení koalic a jejich typologizací. Tato kapitola představuje vstupní výklad, jenž je potřeba nastudovat před vlastní analýzou volebních výsledků. V druhé kapitole se text odkazuje na volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a analyzuje jednotlivá funkční období sněmoven z hlediska matematického sestavování koalic. Na obdobném principu je založena i třetí kapitola s tím rozdílem, že je zde analyzována krajská úroveň vládnutí. Pro účely provedení analýzy byla vybrána čtyři kritéria, jmenovitě počet a velikost stran v zastupitelském orgánu, ideologická vzdálenost stran, minulá zkušenost s koaličním vládnutím a charakter analyzované úrovně, jež jsou v textu aplikována na obě dvě úrovně. Jejich prostřednictvím se text snaží potvrdit, resp. vyvrátit hypotézy uvedené v úvodu práce. V závěru se text vyslovuje k tomu, že hypotézy byly v průběhu aplikování daných kritérií potvrzeny a lze tedy tvrdit, že za základní, byť ne dostatečné, kritérium pro sestavování exekutivních koalic můžeme považovat ideologickou blízkost stran.

Klíčová slova: Teorie koalic, Česká republika, parlamentní volby, krajské volby, koaliční vládnutí, volby druhého řádu, konfliktní linie

Abstract

By means of theory of coalitions, the aim of this bachelor thesis is to compare the establishing process of executive coalitions on parliamentary and regional level. The thesis is divided into three chapters to offer a comprehensive interpretation of this particular issue. The first chapter deals with a theoretical framework of coalition behaviour and its typology. This chapter constitutes a preliminary commentary which is needed for further analyses of electoral results. The second chapter mentions the elections to House of deputies and consequently analyses all the terms from the perspective of mathematical formula. The third chapter is built upon the similar principle with the exception that there is a regional level of governance to be analysed. In order to accomplish the analysis, the four criterions were chosen – the number and size of parties, their ideological distance, previous experience with coalition governance and the character of analysed level. These criterions are applied on both levels. By their application the thesis tries to verify the hypotheses mentioned in the introductory part. In the conclusion, there is a reference that those hypotheses were indeed verified via application process. Thus, it concludes that there is necessary but not sufficient condition required for coalition formation – the ideological distance between political parties.

Keywords: Theory of Coalitions, Czech Republic, Parliamentary Elections, Regional Elections, Coalition Governance, Second-order Elections, Cleavages

Anotace

Jméno a příjmení:	Petr Pöschl
Fakulta:	Filozofická fakulta
Katedra:	Katedra politologie a evropských studií
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Studium teorie koalic a metodika utváření modelů koaličního vládnutí na celostátní a krajské úrovni – komparativní analýza na příkladu České republiky
Název práce v angličtině:	Research on Theory of Coalitions and Methodology of Establishing the Models of Coalition Governance for Parliamentary and Regional Level – Comparative Case Analysis on the Czech Republic
Popis práce:	Tato práce se zabývá výzkumem teorie koalic a její aplikace na parlamentní a krajskou úroveň vládnutí. Na základě teoretických konceptů navržených pro výzkum koalic v západoevropských politických systémech se snaží zhodnotit charakter exekutivních koalic, jež vznikly po jednotlivých volbách do poslanecké sněmovny a zastupitelstev krajů. Prostřednictvím komparativní metody jsou analyzovány volby proběhnuvší v rozmezí let 1998 až 2010, které časem svého konání spadají do stanového rámce. Text se snaží nalézt odpověď na otázku, na jakém principu jsou exekutivní koalice ustavovány; zdali se jedná o princip ideologický či odpovídající teorii voleb prvního a druhého řádu.
Klíčová slova:	Teorie koalic, Česká republika, parlamentní volby, krajské volby, koaliční vládnutí, volby druhého řádu, konfliktní linie
Popis práce v angličtině:	This submitted thesis deals with the research on theory of coalitions and its application on parliamentary and regional level of governance. On basis of theoretical concepts designed for the research of coalition behaviour in western european political systems, it tries to evaluate the nature of executive coalitions which originated from the results of parliamentary and regional elections. Through the use of comparative method it analyses the elections held during they years 1998-2010 which fall into the same time schedule. Moreover, it also tries to find an answer upon which principle the executive coalitions are established; whether it is an ideological principle or principle based on the theory of FOE and SOE.
Klíčová slova v angličtině:	Theory of Coalitions, Czech Republic, Parliamentary Elections, Regional Elections, Coalition Governance, Second-order Elections, Cleavages
Počet titulů literatury:	86
Počet znaků:	122 626
Počet příloh:	22
Jazyk práce:	Čeština